

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового менеджменту та страхування

СОРОКА Марія Святославівна

Фінансова безпека суб'єкта господарювання та
шляхи її гарантування / Financial security of the
enterprise and ways to ensure it

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Фінансовий менеджмент

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ФМм-21

М. С. Сорока

Науковий керівник:
к.е.н., О. Ю. Толстенко

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"20" грудня 2021 р.

Завідувач кафедри

О. В. Кнейслер

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

План

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.	
1.1. Фінансова безпека як складова економічної безпеки країни.....	7
1.2. Сутнісно-теоретичні засади фінансової безпеки суб'єкта господарювання.....	17
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ПРИКЛАДІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	
2.1 Оцінка фінансових ризиків у системі фінансової безпеки страхової компанії.....	26
2.2 Оптимальний вибір показників для оцінювання стану фінансової безпеки страхової компанії	38
2.3 Страховий портфель як об'єкт управління в системі ризик-менеджменту страховика.....	48
Висновки до розділу 2.....	57
Розділ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	
3.1. Проблеми та перспективи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.	59
3.2. Перспективи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.	64
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Однією зі складових фінансової безпеки держави виступає фінансова безпека ринку страхування. На рівні суб'єктів господарювання, фінансова безпека є багатоаспектним явищем, стан її динамічно змінюється, тому важливо проводити моніторинг фінансового стану страхових компаній, при цьому вивчати проблеми, які виникають під впливом реформування національної економіки, інтернаціоналізації фінансових потоків, світових криз.

На сучасному етапі розвиток національної економіки супроводжується впливом різноманітних чинників, які негативно впливають на функціонування господарюючих суб'єктів. До даних чинників, насамперед, варто віднести, циклічні глобальні економічні кризи, нестабільність податкового законодавства, інфляційні процеси, зниження рівня інвестиційної привабливості, сповільнення платіжного обороту, висока плата за кредитні ресурси, посилення конкуренції. Результат впливу вище перерахованих чинників призводить до значних втрат та збитків, що породжує втрату господарюючим суб'єктом фінансової стабільності. З огляду на це важливим напрямком сталого функціонування страхових компаній є формування ефективної системи управління фінансовою безпекою.

Фінансова безпека страхового ринку створює ефективну систему захисту населення, господарюючих суб'єктів та держави. Варто зазначити, що страховий ринок є важливим джерелом інвестицій, які можуть бути направлені у національну економіку. Зростання рівня фінансової стабільності ринку страхування допомагає акумулювати необхідні кошти та сприяє розвитку економіки.

Актуальність теми дослідження. Становлення і поступ вітчизняного страхового ринку відбувалося під впливом організаційно-правових змін, що супроводжувалися економічною та соціальною нестабільністю. На сьогоднішній день головним критерієм ефективного функціонування страхового ринку є фінансова надійність його учасників – страховиків.

Підтримка такого стану їхніх фінансів, який має характеризуватися збалансованістю системи фінансових показників та інструментів, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, дозволяє страховій організації вчасно та у загальному обсязі виконувати узяті на себе зобов'язання, що забезпечує дієвий розвиток страхової компанії в поточному та наступних періодах.

Дослідженню фінансової безпеки ринку страхування присвячено наукові праці В.М. Андрієнко, О.І. Барановського, А.С. Боженко, Є.І. Бондара, О.О. Гаманкової, С.В. Сокол, М.М.Єрмошенко, О.Й. Жабинець, О.В. Кнейслер, Ю.В.Панкова, В.М.Фурмана, Н.М. Яценко та інших вчених. Віддаючи належне наявним науковим напрацюванням та не применшуючи їх значення, слід зосередити увагу на подальших дослідженнях сучасних тенденцій зміни показників діяльності страхового ринку та визначення на підставі цього нових підходів до фінансової безпеки ринку страхових послуг в цілому та страхових компаній зокрема із врахуванням сучасних конкурентних ринкових умов.

Актуальним, на сьогодні, залишається питання системного підходу до оцінювання рівня фінансової безпеки ринку страхування. Страховий ринок як цілісна система, утворена із великої кількості елементів, що підпорядковується фінансовому ринку, схильний до впливу додаткових загроз безпеці. Визначення загроз фінансової стабільності ринку страхування є передумовою забезпечення її відповідного рівня.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад фінансової безпеки страхового ринку, визначення й аналіз основних тенденцій функціонування вітчизняного страхового ринку за сучасних умов та окреслення перспектив його розвитку в контексті визначення його фінансової безпеки.

Згідно із поставленою метою в роботі передбачено вирішення таких основних завдань:

– дослідити теоретико-методичні засади фінансової безпеки страхового ринку у національній безпеці України;

- вивчити сутнісно-теоретичні основи фінансової безпеки на рівні господарюючого суб'єкта;
- проаналізувати сучасний стан фінансової безпеки суб'єкта господарювання на прикладі страхової компанії «Провідна»;
- розкрити проблеми та перспективи підвищення рівня фінансової безпеки страхової компанії в Україні;
- обґрунтувати концептуальний підхід до створення дієвої системи фінансової безпеки досліджуваної страхової компанії в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є вітчизняний страховий ринок, система фінансової безпеки страхової компанії та основних шляхів її гарантування.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти визначення фінансової безпеки суб'єкта господарювання в сучасних умовах (на прикладі страхової компанії «Провідна»).

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення теорії фінансів, наукові напрацювання вітчизняних та іноземних учених зі страхування. При проведенні дослідження використано методи економіко-математичного, порівняльного, факторного, статистичного, техніко-економічного аналізу, графоаналітичні та алгоритмічні методи відображення результатів дослідження. Також, у процесі дослідження широко використовувалися методи: узагальнення та порівняння, наукової абстракції, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, групування та спостереження. Пріоритетність застосування того чи іншого методу дослідження визначалася поставленою метою та конкретним завданням.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у ґрунтовному дослідженні теоретико-прикладних засад функціонування страхового ринку України, отриманні науково-обґрунтованих результатів, які зможуть допомогти підвищити рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання, оцінити його конкурентне середовище та окреслити основні перспективи підвищення рівня фінансової безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання та визначення усіх можливих шляхів її гарантування.

Обсяг та структура роботи. Робота містить зміст, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Основний текст роботи викладений на 79 сторінках і містить 11 таблиць та 2 рисунки. Робота містить список використаної літератури із 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Фінансова безпека як складова економічної безпеки країни.

Безпека у перекладі з грецької мови означає «володіти ситуацією». Поняття «безпека» набуло широкого використання у 1190 р. У XVII—XVIII ст. у всіх країнах Європи утверджується ідея, що головна мета держави — досягнення загального благополуччя і безпеки людей. У цьому контексті безпека передбачала два взаємопов'язаних аспекти: стан, ситуацію спокою, відсутність реальної небезпеки; матеріально-економічні і політичні умови, а також відповідні соціальні інститути, які здатні його зберегти.

В останні десятиліття вживання терміна «безпека» значно розширилося. Питання безпеки є предметом підвищеної уваги вчених, політиків та громадських діячів. І це не випадково, а пояснюється специфікою сучасного стану розвитку суспільства. В середині 1980-х років з'явилася нова соціологічна теорія, згідно з якою в останній третині XX ст. людство вступило в новий етап свого розвитку - суспільство ризику. Його підтримали багато іноземних та вітчизняних експертів із ризиків, вважаючи, що наступним кроком стане суспільство з управління ризиками. У більш широкому сенсі ризик асоціюється з небезпекою, ймовірністю настання небажаної події.

У наукових дослідженнях вітчизняних та іноземних науковців знаходимо різні трактування поняття «безпека». Наприклад, А.Г. Шаваєва, «кримінологічна безпека об'єкта означає його захист від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє йому надійно захищати та ефективно використовувати свої матеріальні, фінансові та людські ресурси»[1].

Закон України «Про основи національної безпеки України» трактує, що: «... Національна безпека України - це стан захищеності життєво

важливих інтересів людини, громадянина, суспільства та держави, вона забезпечує сталий розвиток суспільства, сучасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам» [2, с. 61].

Так, Н. Матрусов, І. Ліпкан, Дж. Колінз, А. Джордан, В. Тейлор, В. Василенко, Дж Найт розглядають безпеку, як стан захищеності інтересів суб'єктів [3, с. 124-128; 4, с.132-133].

М. Казанов, В. Возженінов, В. Ковальський, О. Маначинський, Ю. Хафтендорн, Г. Тревертон, Т. Аллісон, Є. Пронін вважають безпеку, як «... аксіому відсутності загроз за сталого розвитку суб'єктів» [5, с. 37].

В. Ліпкан, , О. Дергачов, М. Лесков, Дж. Гаддіс, Б. Позен як діяльність суб'єктів щодо виявлення та співвідношення всіх факторів, що впливають на внутрішню та зовнішню сфери життя [4, с.112], а Ф. Бутинець, Є. Ерл, Н. Ніжник, Т. Шуберт, Г. Ситник, В. Білоус, Г. Фостер, вважають безпеку необхідним станом системи [6, с. 151].

Згідно з Великим словником сучасної української мови, «безпека» - це стан, у якому нічого не загрожує. Проаналізувавши визначення науковців пропонуємо, що безпека – це стан коли небезпека відсутня і не виникає ніяких загроз даній безпеці, тобто це стан надійності, збереженості, повної відсутності будь-яких загроз.

Аналізуючи наукові інтерпретації визначення «безпеки», ми розуміємо, що економічна безпека традиційно сприймається як найважливіша ознака національної економіки, яка визначає її можливість підтримувати нормальні умови життя, підтримувати розвиток національної економіки у стабільний спосіб та відстоювати національні інтереси . При цьому в умовах негативного впливу вирішуються питання захисту не лише національних, а й регіональних та особистих соціально-економічних інтересів.

Оскільки життя держави відбувається у часі та просторі, національна безпека є надзвичайно багатогранним явищем, що має політичні, військові, економічні, соціальні, екологічні та інші особливості.

Національна безпека, як наукова категорія є основою забезпечення виживання та сталого розвитку будь-якої країни. Коли її визначали інші категорії суспільно-політичних наук, національна безпека, завжди ставала перешкодою. Складний та багатокomпонентний характер цієї категорії досі залишається предметом жвавих дискусій, оскільки її розуміння залежить від формування державної політики загалом та концептуальних основ держави.

Національна безпека являє собою захист життєво важливих інтересів людей і громадян, суспільства і держави, що забезпечує ефективний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам.

Правовим підґрунтям національної безпеки є основний закон держави - Конституція України та Закон України «Про основи національної безпеки України», міжнародні договори, інші нормативно-правові акти.

До об'єктів національної безпеки належать:

- людина та громадянин;
- конституційні права та свободи людини;
- духовні цінності;
- інформаційне середовище;
- держава;
- суверенітет;
- недоторканність.

Суб'єктами забезпечення національної безпеки є:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- виконавчі органи влади;
- служба безпеки;
- органи місцевого самоврядування;
- збройні сили.

Національна безпека кожної країни охоплює всі сфери життя і розвитку людини, суспільства, держави.

Основними складовими національної безпеки є:

- політична безпека;
- економічна безпека;
- соціально-культурна безпека;
- інформаційна безпека;
- екологічна безпека.

Усі складові національної безпеки тісно пов'язані одна з одною і вживати заходи для посилення однієї або кількох окремих складових безпеки паралельно не змінюючи інших марно. І водночас забезпечення національної безпеки у всіх її сферах потребують значних фінансових витрат, які, на жаль, не повністю передбачені в бюджеті. Тому безліч проблем національної безпеки Україна може вирішувати лише у співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Реалізація національної безпеки відбувається шляхом провадження ефективної державної політики згідно до прийнятих стратегій, концепцій та доктрин у економічній, політичній, соціальній, воєнній, науково-технологічній та інших сферах.

Стратегія національної безпеки Україна визначається подальшим розвитком та охороною найважливіших досягнень України і вимагає чіткої визначеності країни у її стратегічних та пріоритетних цілях, для вирішення викликів та загроз 21 століття, її взаємодії із сучасними системами міжнародної та регіональної безпеки [7].

Формування системи національної безпеки української держави відбувається у декілька етапів [8, с.15].

Вони пов'язані зі зміною концептуальної основи та ідеологічної орієнтації.

Етапи розвитку системи національної безпеки України:

- 1) до 1991 р. - забезпечення військового протистояння з НАТО;
- 2) 1991-2004 рр. – створення незалежної держави;
- 3) 2005-2015 рр. - розвиток громадянського суспільства;

4) після 2015 р. - забезпечення безпеки людського життя [8, с.11].

I етап (до 1991 року). Наша держава успадкувала фрагмент системи національної безпеки Радянського Союзу, який дбав переважно про військову та державну безпеку. Сфера військової безпеки була пріоритетною, оскільки, згідно з пануючою ідеологією, вона забезпечувала сильне протистояння між Сходом та Заходом. Державна безпека зосереджується на забезпеченні інформаційного впливу у сфері зовнішніх відносин, а також інформаційного та силового впливу на державу. З часом це зумовило радикальні зміни поглядів на принципи національної безпеки.

II етап (1991–2004 р.). Зі створенням української держави постало найважливіше завдання - створення нового державного органу. Система національної безпеки зазнала принципових змін. Пріоритет перемістився з військової сфери на новий вимір: незалежність, суверенітет та непорушність кордонів України. Крім військової, національна безпека охоплювала й інші сфери: політичну, економічну, екологічну, науково -технічну, інформаційну тощо. Рада національної безпеки і оборони України була створена для координації та контролю діяльності ключових державних інституцій.

Відбулася радикальна трансформація економіки - були запроваджені ринкові правила, приватизовано підприємства, утворився клас власників, середній та малий бізнес, створено ринкову інфраструктуру у банківській та фінансовій сфері. Існуюча система національної безпеки, не змогла забезпечити гармонізацію ринкових змін та демократизацію країни. В українському суспільстві загострилися внутрішні суперечності. Почався конфлікт між жорсткою внутрішньою політикою держави та молодими інститутами громадянського суспільства.

III етап (2005–2015 р.). Почався розвиток громадянського суспільства. Все більшого значення набувають соціальні, екологічні, економічні, політичні, моральні та інші принципи. Це ставить нові вимоги до несилових структурбезпеки. Звісно, гармонізація нових суспільних відносин потребує відповідної зміни правил національної безпеки. Більше того, концепція

національної безпеки повинна повністю відображати всю діяльність, яка впливає на безпеку громадянського суспільства.

IV стадія. (з 2015 р.) Теперішні гуманістичні тенденції направляють розвиток системи національної безпеки у бік безпеки людини. Ступінь досконалості громадянського суспільства та усіх державних інституцій знаходиться у прямій залежності від того, як це життя забезпечене та захищене.

Отже, система національної безпеки України повинна максимально зосередитися на проблемах безпеки життя громадянина.

Отож, ми розділяємо погляд проф. Крутова В. В., що «... національна безпека-це:

1) безпека нації як засобу суверенітету та єдиного джерела державної влади в Україні;

2) форма суспільної діяльності, за якої державні та недержавні інститути створюють необхідні умови для поступового розвитку українських національних інтересів, а також забезпечення ефективного функціонування системи національної безпеки України;

3) постійний процес, за допомогою якого представники однієї нації прагнуть визначити та забезпечити свої спільні інтереси;

4) процес прийняття рішень у сфері національної безпеки, за допомогою якого різні представники нації визначають та реалізують спільні інтереси відповідно до своїх очікувань, щодо відповідних процесів та ефективності управління загрозами та небезпеками (метод, орієнтований на політику)» [9, с. 46-48].

Основною складовою, національної безпеки виступає економічна безпека.

Згідно із загальним підходом до інтерпретації економічної безпеки держави з точки зору її ролі у запобіганні перевищенню певних параметрів безпеки за їхні граничні значення та захисту держави від суспільно-політичних вибухів - економічна безпека розуміється, як стан економічної

системи, «... яка характеризується стійкістю, щодо впливу внутрішньої та зовнішньої діяльності, що загрожує суспільству»[10, с. 51], або «... економічна безпека - якісна ознака економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови життя, стабільно забезпечувати ресурсами економіку та послідовний розвиток реалізації національних та державних інтересів»[10, с. 102].

Національні експерти характеризують «економічну безпеку», як «... стан національної економіки, що дозволяє їй залишатися стійкою до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатна задовольнити потреби окремої людини, сім'ї, суспільства, держави» [11, с. 128].

Економічна безпека країни має доволі складну внутрішню структуру. Проаналізувавши, ми визначили такі її складові:

- економічна незалежність (можливість державного контролю над національними ресурсами; досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості виробництва, який забезпечував би його конкурентоспроможність та давав би можливість рівної участі у світовій торгівлі, співпраці та обміні науково-технічними досягненнями);

- стабільність та стійкість національної економіки (охорона власності у всіх її формах, створення надійних умов та гарантій господарської діяльності, стримування факторів, що дестабілізують ситуацію);

- здатність до саморозвитку та прогресу (створення сприятливого для інвестицій та інновацій клімату, безперервна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього та культурного рівня працівників тощо).

Наведений вище аналіз дозволяє поділити економічну безпеку держави на окремі, взаємопов'язані елементи, що дозволяє детально розглянути всі фактори, що впливають на економічну безпеку.

Забезпечення фінансової безпеки держави ґрунтується на механізмі, який являє собою систему організаційних, інституційно-правових засобів

впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізацію та усунення загроз фінансовій безпеці держави.

Механізм фінансової безпеки має бути реалізований на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії та тактики, проведення відповідної фінансової політики, ідентифікації об'єктів, наявності необхідних інститутів, виявлення та визначення інтересів, систематизації загроз, використання інструментів, методів та прийомів забезпечення безпеки (рис. 1.1).

Фінансова безпека досягається шляхом розумної фінансової політики відповідно до належним чином прийнятих доктрин, концепцій, стратегій та програм у політичній, соціальній, інформаційній та власне фінансовій сферах.

Поняття фінансової безпеки має включати пріоритетні цілі та завдання досягнення безпеки, а також методи їх досягнення, які б належним чином демонстрували роль фінансів у економічному розвитку країни. Її суть спрямована на координацію діяльності у сфері забезпечення національної безпеки на рівні окремих громадян, підприємств, галузей економіки, а також на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Без визначеної концепції фінансової безпеки неможливо розраховувати на здійснення ефективного соціально-економічного розвитку держави.

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки.

Фінансова безпека розглядається у багатьох аспектах, з урахуванням низки проблем: інфляційних процесів, бюджетної безпеки, грошового обігу, державного боргу тощо. Водночас О. Барановський пропонує широке коло ознак для класифікації видів фінансової безпеки та пов'язаних з нею ризиків. Окрім вивчення генезису фінансової безпеки держави, науковець аналізує проблеми банківської системи України, безпеку страхового та фондових ринків. О. Барановський у своїй науковій праці «Філософія безпеки» вважає, що «...фінансова безпека - ступінь захищеності життєво важливих

фінансових інтересів економічних агентів на усіх рівнях фінансових відносин; важлива складова частина економічної безпеки індивіда, домашнього господарства, суб'єкта господарювання, регіону, держави і світового господарства загалом, що базується на незалежності, ефективності фінансово-кредитної сфери, яка показує через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових, страхових та золотовалютних резервів»[12].

М. Єрмошенко ,зазначає, що «фінансова безпека є основним елементом економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка, фінанси - кров економічної системи держави» [7].

Вчений обґрунтовує необхідність забезпечення та підтримки фінансової безпеки держави, оскільки вона важлива не лише для держави в цілому, а й для усіх сфер національної економіки, приватних підприємців та суспільства в цілому.

Ігнорування фінансової безпеки може зумовити катастрофічні наслідки: застій галузей, крах суб'єктів господарювання і у підсумку, підриву системи життєзабезпечення держави із майбутньою втратою її суверенітету. Саме від стану фінансової безпеки залежить рівень розвитку реального сектора економіки, виробнича та всі інші елементи та види безпеки.

Поняття фінансової безпеки таке широке, як і фактичне тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні немає єдиного, усталеного визначення поняття «фінансова безпека». Доступні формулювання відображають лише деякі особливості фінансової безпеки і не можуть впливати на однозначне та виключне тлумачення.

Отже, з точки зору різностороннього підходу фінансова безпека – це :

1. «... стан фінансової системи країни, який створює необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечує її стійкість до фінансових потрясінь та дисбалансів, а також створює умови для збереження цілісності і єдності фінансової системи

країни» [13];

2. «... стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю та якістю системи фінансових інструментів, технологій та послуг, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних факторів, здатністю захищати національні фінансові інтереси, та достатні фінансові ресурси для всіх суб'єктів господарювання та населення, а загалом - ефективне функціонування національної економічної системи та суспільний розвиток» [11, с. 33-34];

3. «... важлива складова економічної безпеки окремої особи, підприємництва, промисловості, галузі національної економіки, економічної системи, регіону, держави, суспільства (а отже, національної безпеки), міждержавних суб'єктів господарювання та світової економіки в цілому на основі незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери» [12, с. 258 – 259].

С.І. Юрій визначає, що «... фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи» [14, с. 479].

З іншого боку, Кузенко Т.Б. та Сабліна Н.В., визначають фінансову безпеку, як «... стан найбільш ефективного використання інформації, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, які знаходяться в межах своїх граничних значень» [15].

Отже, підсумовуючи розуміємо, що фінансова безпека є однієї з найважливіших складових економічної безпеки. Фінансова безпека досягається шляхом виваженої фінансової політики держави. У науковців зустрічаємо різні трактування поняття «фінансова безпека», але усі вони

вважають, що це певний рівень захищеності фінансових інтересів громадян, суб'єктів господарювання та держави загалом.

Однак, неналежний контроль за рівнем фінансової безпеки, може зумовити кризу галузей економіки, банкрутство підприємств та організацій та загалом підрив системи економічного розвитку держави.

Саме від стану фінансової безпеки залежить рівень розвитку реального сектора економіки, виробнича та всі інші елементи та види безпеки.

1.2. Сутнісно-теоретичні засади фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

В умовах розвитку ринкових відносин, зростання конкуренції, перманентних спроб посилення фіскального тиску великого значення набувають питання забезпечення функціонування суб'єктів господарювання від існуючих загроз та створення відповідної системи, яка б захищала їх від впливу негативних чинників.

Поняття "фінансова безпека" як об'єкт управління є досить новим у сучасній економічній науці. На рівні суб'єктів господарювання сутність та характеристика поняття «фінансова безпека» до кінця не вивчені та ототожені з одним із елементів загальної економічної безпеки. Категорія «фінансової безпеки» носить складний та неоднозначний характер, тому що є багаторівневою системою, яка поділяється на окремі підсистеми, що мають власні структурні особливості. Саме тому, як серед вітчизняних так і зарубіжних науковців не існує єдиного трактування терміна «фінансова безпека суб'єктів господарювання». При цьому, варто зазначити, що ототожнення фінансової безпеки суб'єктів господарювання із фінансовою безпекою держави є помилковим.

Отже, для дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання необхідно визначити понятійний апарат, до якого варто віднести визначення мети, предмета, об'єкта та суб'єкта даної категорії.

Основною метою фінансової безпеки суб'єкта господарювання є забезпечення фінансової рівноваги та стабільності найважливіших фінансових показників із дієвим використання заходів, прийомів та методів, що ґрунтуються на певних функціях та принципах вироблення стійкості та протидії впливу, щодо внутрішніх та зовнішніх загроз, можливістю фінансової системи підприємства забезпечувати захист його фінансових інтересів, втілення місії та завдань щодо забезпечення сталого розвитку та зростання суб'єкта господарювання.

Предметом фінансової безпеки суб'єктів господарювання є їх безпосередня діяльність, що реалізується завдяки сформованим принципам та функціях, що пов'язанні із забезпеченням фінансової безпеки, яка спрямовується на об'єкти фінансової безпеки.

Процес забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання ґрунтується на таких принципах: комплексності, законності, системності, стратегічної цілеспрямованості, інтегрованості, адекватності, своєчасності, безперервності, економічної доцільності тощо.

При цьому у процесі дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання важливо виокремити функції на яких ґрунтується її забезпечення, а саме: «... прогнозування та планування; обліку та контролю; мотивації та стимулювання; аналізу і аудиту; превентивна; прогностична; захисна; контрольна тощо» [16].

Процес дослідження понятійного апарату фінансової безпеки суб'єктів господарювання тісно пов'язаний із вивченням ризиків і загроз, а також розробкою інструментарію для їх уникнення та нейтралізації. Проведення успішної фінансово-господарської діяльності суб'єктом господарювання і забезпечення на цій основі його фінансової безпеки, вимагає визначення ризиків та загроз з метою їх уникнення та мінімізації впливу.

У наукових дослідженнях вітчизняних та іноземних науковців знаходимо різні трактування поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання». А саме І. Ю. Бланк вважає, що «... фінансова безпека

суб'єкта господарювання - це кількісний та якісний рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільний захист його пріоритетних стійких фінансових інтересів від виявлених реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри яких визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні умови для фінансової підтримки її сталого розвитку в поточному та майбутньому періодах» [17, с.24].

В.І. Куцик трактує «... фінансову безпеку суб'єкта господарювання – як діяльність у сфері управління ризиками та захисту інтересів компанії від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та збільшення власного капіталу в поточній та стратегічній перспективі» [18, с.252].

Ю. В. Лаврова розглядає фінансову безпеку суб'єкта господарювання, як «... систему, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку компанії, які становлять захист її фінансових інтересів у рівновазі із фінансовими інтересами її економічних агентів» [19, с.128].

О.Є. Пономаренко вважає, що «... фінансова безпека підприємства визначається як якісний та кількісний рівень фінансового стану підприємства, спрямованих на досягнення такого стану, який характеризується збалансованим та якісним використанням фінансових інструментів економічної системи та забезпечує його здатність виконувати свою місію та забезпечувати сталий розвиток витримуючи негативний вплив та внутрішніх та зовнішніх факторів» [20, с.79].

Однак, з іншого боку Н. Й. Реверчук розкриває фінансову безпеку суб'єкта господарювання як «... захист від можливих фінансових витрат та запобігання банкрутству» [21, с. 22].

З іншого боку науковці І. В. Чібісова та Є. М. Івашина трактують поняття фінансової безпеки суб'єктів господарювання як «... складову економічної безпеки підприємства, що полягає в наявності такого його фінансового стану, який характеризується стійкістю до загроз» [22].

Дослідивши визначення науковців, вважаємо, що фінансова безпека суб'єкта господарювання – це економічна категорія, що характеризує фінансовий стан підприємства, що дозволяє захистити його від внутрішніх та зовнішніх фінансових загроз і дає можливість підприємству вийти на стадію фінансового розвитку.

У процесі дослідження дефініції «фінансова безпека суб'єктів господарювання», варто порівняти її сутнісні характеристики за об'єктно-суб'єктною структурою (рис. 1.1). Проаналізувавши рис. 1.1 за порівневим суб'єктно-об'єктним підходом до гарантування фінансової безпеки суб'єктів господарювання є цілеспрямованим впливом посадових осіб з певними повноваженнями на фінансову систему підприємства, його зовнішнє та внутрішнє середовище з метою досягнення фінансової стійкості та захищеності фінансових інтересів для забезпечення розвитку та зростання підприємства.

При цьому вплив зовнішніх суб'єктів на забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання може бути як прямим так і опосередкованим, саме за допомогою їх рішень можуть втілюватися окремі заходи, спрямовані на покращення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Оцінку загроз фінансовій безпеці підприємства слід проводити не тільки у разі виникнення економічних труднощів, а й з метою передбачення, уникнення, ефективного та результативного використання довгострокових нематеріальних активів, оборотних активів, власного та позикового капіталу.

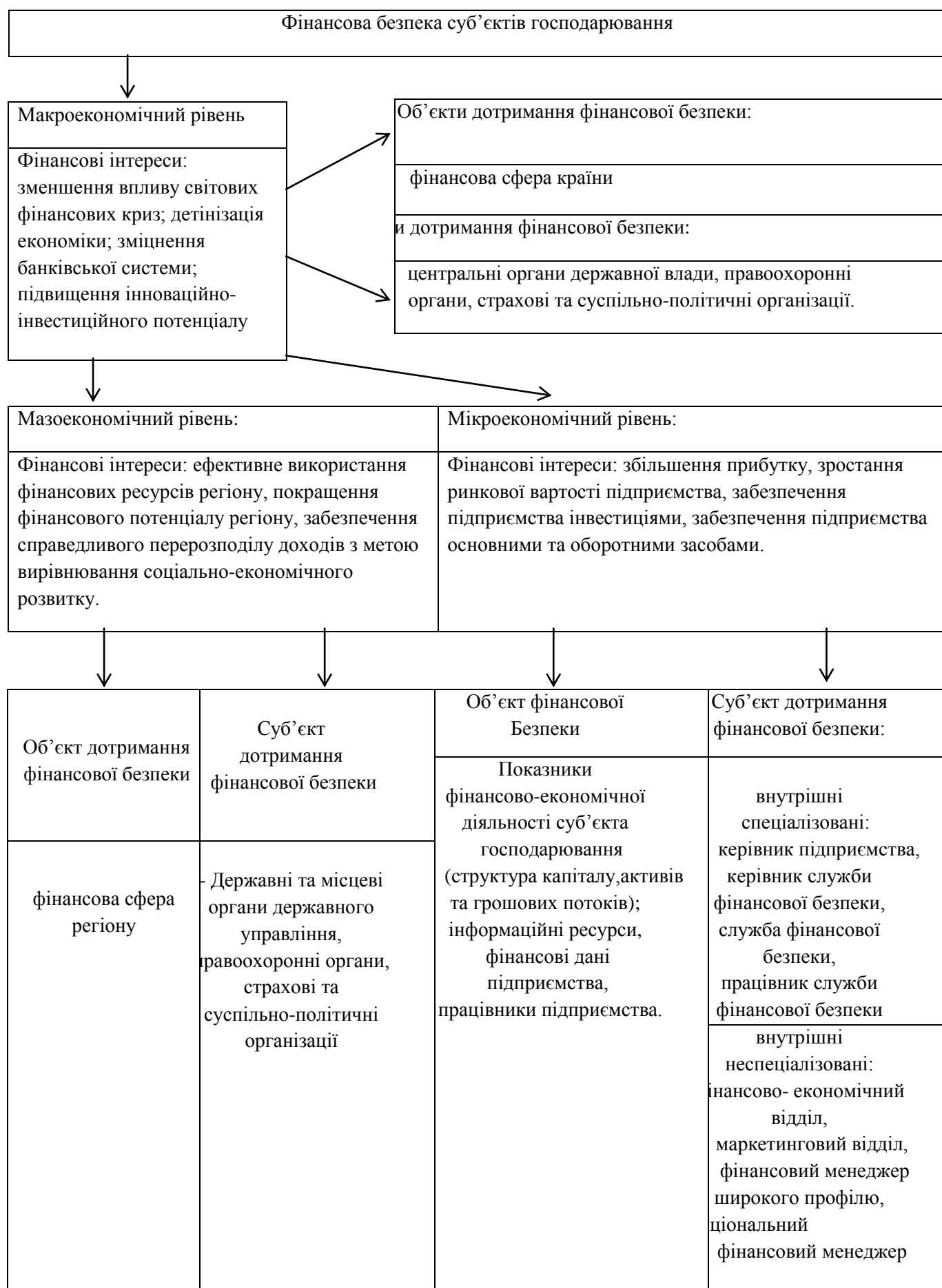

Рис. 1.1 Рівні фінансової безпеки суб'єктів господарювання за об'єктно-суб'єктивною структурою.

Оцінку рівня фінансової безпеки, узагальнено у вигляді схематичної структури на рис.1.2.

Головна мета оцінки фінансових загроз полягає у своєчасному виявленні та нейтралізації порушень у фінансовій діяльності та пошук резервів фінансових ресурсів, удосконалення управління підприємством з метою підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання. На рівень фінансової безпеки впливають фактори, які можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні фактори включають:

- 1) управлінські (управлінська діяльність, діяльність персоналу, управлінський професіоналізм, стратегічне управління);
- 2) фінансові (фінансова система, фінансові інтереси власників, джерела фінансового забезпечення, структура капіталу підприємства, розмір чистих грошових потоків);
- 3) організаційно-структурна (особливості господарської діяльності, особливості організаційної структури, особливості внутрішньої культури).

Зовнішні фактори впливу поділяються на «... такі рівні:

- 1) на макрорівні: політичні та соціальні фактори, викликані людиною та непередбаченими обставинами, фінансова нестабільність та фінансова нестабільність держави, законодавчі зміни та зміни у фінансово-кредитній політиці держави, зміни у внутрішньому попиті та пропозиції товарів, зміни попиту та пропозиції ресурсів;
- 2) на мезорівні: техногенні та непередбачувані фактори, соціальні фактори, фінансова нестабільність, доступність ресурсів, зміни попиту та пропозиції;
- 3) на мікрорівні: рівень конкуренції на ринку, поведінка ділових партнерів і клієнтів, зміни попиту та пропозиції товарів, зміни цінової стратегії основних конкурентів» [24, с.40].

Рис.1.2. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Однак, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання повинне ґрунтуватися на певних принципах, а саме: комплексності, системності, законності, інтегрованості, адекватності, своєчасності, стратегічної цілеспрямованості, безперервності, гнучкості, економічної доцільності, ефективності, взаємодії і координації, відповідальності, централізації управління тощо.

Водночас, у процесі дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання важливо визначити функції, на яких полягає її забезпечення, а саме: обліку і контролю; планування і прогнозування; організації і регулювання; мотивації та стимулювання; аналізу і аудиту; аналіз фінансової

безпеки; інформаційна, попереджувальна, практична, прогностична; регулівна; захисна; контрольна.

Висновки до розділу 1

Отже, безпека – являється складним соціально-політичним явищем, що охоплює багато сфер життя.

Проаналізувавши наукові інтерпретації визначення «безпеки», ми розуміємо, що економічна безпека традиційно сприймається як найважливіша ознака економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життя, підтримувати розвиток національної економіки у стабільний спосіб та відстоювати національні інтереси .

Фінансова безпека є одним з основних елементів економічної безпеки держави і забезпечує захист інтересів її держави у фінансовій сфері або такого стану бюджетної, податкової та грошової систем, що гарантує здатність держави ефективно формувати, захищати від надмірного знецінення та правильного використання фінансових ресурсів України із ціллю гарантування ефективного соціального та економічного розвитку, оптимального обслуговування фінансових зобов'язань.

При цьому, фінансова безпека являє собою захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових взаємовідносин; відповідний рівень незалежності, стійкості та стабільності фінансової системи країни, при цьому, що відбувається вплив на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що становлять загрозу для фінансової безпеки.

Основною метою фінансової безпеки суб'єкта господарювання є забезпечення фінансової рівноваги та стабільності найважливіших фінансових показників із дієвим використання заходів, прийомів та методів, що ґрунтуються на певних функціях та принципах, щодо вироблення стійкості та протидії впливу щодо внутрішніх та зовнішніх загроз, можливістю фінансової системи підприємства забезпечувати захист його

фінансових інтересів, втілення місії та завдань щодо забезпечення сталого розвитку та зростання суб'єкта господарювання.

Фінансова безпека суб'єкта господарювання - це економічна категорія, що характеризує фінансовий стан підприємства, та дозволяє захистити його від внутрішніх та зовнішніх фінансових загроз і дає можливість підприємству вийти на стадію фінансового розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ПРИКЛАДІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

2.1 Оцінка фінансових ризиків у системі фінансової безпеки страхової компанії.

Ризик є невід'ємною частиною людського існування, а сутність страхування відображає еволюцію змісту, ролі та підходу до даного поняття в суспільстві. У страховій теорії основними термінами виступають ризик та небезпека.

Поняття ризику надзвичайно багатогранне. Не існує єдиного його визначення. Природа ризику неоднорідна і неоднозначна. Тому це перешкоджає єдності тлумачення. Однак, яким би складним та об'ємним не було це поняття існує багато пояснення серед дослідників у багатьох країнах, включаючи пояснення наукового плану, що визначають ризик відповідно до області, яка цікавить вченого. Ризик є предметом дослідження в роботах із таких галузей, як фінанси, економіка, право, страхування, математика, статистика [24].

Надзвичайно важливим аспектом пов'язаним із визначенням ризику є методологія підходу до суті цього питання. Виділяють два основні підходи до визначення ризику. Перший підхід, який притаманний економічному напрямі, трактує ризик в якості причини реальних подій, фактів або соціально-економічних явищ. Згідно другого підходу, який використовує страхова галузь, «... ризик- це стан зовнішнього світу окресленого подіями, які є результатом реалізації різноманітних небезпек» [25].

У книзі «Управління ризиком і страхування», автори трактують ризик як «потенційну змінність випадковостей» і вважають, що «... ризик є у всьому, де діє людина. Якщо ж так, наслідки дій не можуть бути передбачені і тому відчуваємо непевність» [26, с. 28-29].

Отже, розуміємо, що існує тісний зв'язок між цими поняттями, однак ризик є об'єктивним і його можна виміряти. Втрати страхової компанії на які її наражає оточення чи прийняті рішення, визначають масштаби ризику.

Зауважимо, що в літературі існує кілька підходів до тлумачення ризику у діяльності суб'єктів господарювання. Перший з них стосується визначення ризику з точки зору прийнятих рішень досягнення конкретних цілей (невизначеність, пов'язана з результатами тих чи інших рішень). Другий базується на інформаційному характері причин появи ризику (у результаті недостовірної інформації приймаються рішення, які не є обґрунтованими з точки зору поставленої цілі). Згідно третього підходу, описуються основні прояви ризику в діяльності компанії (невпевненість щодо ймовірності поділу майбутніх доходів). Отже, ми вважаємо, що в основі ризику лежить можливість відхилення отриманого операційного результату від очікуваного. Якщо розглядати ризик з точки зору управління фінансами страхової компанії то даний підхід видається виправданим. Будь-яке прийняте рішення може принести як фінансові збитки, так і дохід. Але основний вплив на виконання покладених на страховиків завдань створюють саме втрати. Можливість тут розглядається як вартість ймовірного настання конкретної події, яка спровокує негативне відхилення результату від очікуваного.

Дієвий аналіз страхового ризику не можливий без розподілу ризиків запропонований науковцем А.Г. Мовбрай [27], який на основі критеріїв консеквенції ризику виділив чистий та спекулятивний ризик. Різниця між ними полягає у цьому, що «...наслідком прояву чистого ризику є лише збитки, причому при реалізації спекулятивного ризику можуть бути як збитки, так і прибутки. Деякі науковці вважають, що спекулятивному ризику в основному властиве штучне антропогенне походження» [28].

Даний поділ є дуже важливим для страхового бізнесу. На його основі на страхування приймаються тільки чисті ризики за певним винятком випадків, наслідки яких можуть створити можливість для отримання додаткового доходу. Чисті ризики можна легше виміряти, вони є більш

передбачуваними ніж спекулятивні, тому можна більш успішно використати закон великих чисел. Їх можна розрахувати за допомогою статистичних методів з високою правдоподібністю.

За допомогою даної класифікації можливо розрізнити складові частини ризику в залежності від того, чи даний випадок є результатом чистого ризику чи спекулятивного. Вважатимемо, що складовими частинами чистого ризику є загрози, небезпеки і потенційні джерела втрат, а спекулятивного ризику є ризик із небезпеки, потенційні джерела збитків або вигоди. При цьому, загрози створюють умови понесення втрат або спричиняють, що їх рівень буде високий. Факторами ризику є відповідники загроз у спекулятивному ризику, тобто умови, що впливають на ймовірність понесення втрат або досягнення вигоди на їх розмір. З іншого боку, небезпека визначається причиною або джерелом втрат, хоча в запропонованій вище термінології і джерела збитків трактуються як два своєрідні поняття: небезпека як причина збитків, а також джерела втрат як потенційні джерела збитків (або прибуток від спекулятивного ризику), що позначає конкретні статті і ситуації, пов'язані зі збитками або прибутками. Тому, ризик визначається, як імовірність нещасного випадку або травми [28].

Також, виділяють фінансові та не фінансові ризики, як події що призводять до конкретних збитків. Даний поділ відображає розподіл страхового бізнесу на страхування життя та ризикове страхування. Діяльність страхової компанії відрізняється від інших суб'єктів господарювання. Згідно із законом України «Про страхування», основним видом їх діяльності може бути лише страхування, перестраховання, інші види фінансових операцій, що пов'язані із формуванням, розміщенням, управлінням страховими резервами.

Страхові ризики пов'язанні із предметом страхування. На основі укладеного договору страхування частина або увесь ризик передається від клієнта до страховика, який його приймає в обмін на певну ціну. З цієї точки зору ризик розглядається як негативне явище. Ризик застрахованої особи

виникає з природи самого договору страхування. Застрахований як одна із сторін договору, може зазнати невиконання умов договору страховиком. Цей ризик вважається негативним, оскільки це суперечить інтересам клієнта і може лише призвести до втрат. Ризик страховика пов'язаний з функціонуванням компанії, зокрема, як учасника фінансового та страхового ринку. Проведення страхової діяльності створює різні види ризиків: специфічних та таких, що притаманні для кожного суб'єкта господарювання. Вартість грошей у часі, визначає напрям руху фінансового ризику. При цьому, що кошти успішно вкладенні сьогодні у майбутньому повинні забезпечити дохід, однак вони за певний проміжок часу можуть втратити вартість. Тому суб'єкти господарювання надають перевагу наявним грошовим коштам, а не очікуваним, тому, що вони мають найвищу ліквідність. При цьому, основним у теорії часової вартості є визначення, що гроші на сьогоднішній момент більш цінні, ніж за певний період.

Наприклад, вартість страхового ризику (R_0), що передається від страхувальника становить (N) грошових одиниць. Страховий договір діє на певний період часу, протягом якого страховик має зібрати кошти, це відбувається завдяки створенню страхових резервів та їх вкладення у різноманітні дохідні галузі національної економіки. У процесі даних операцій проявляються зовнішні елементи середовища, у якому функціонує страхова компанія (X). Вони можуть затримати або скоротити висхідну траєкторію руху вартості цих коштів. Окремі зовнішні елементи акумулюють сферу фінансових ризиків.

У даній ситуації, у страховика можуть виникнути труднощі, якщо виникне потреба у відшкодуванні або виплаті коштів. Відзначимо, що для страховика це є потенційні вихідні грошові потоки. Вартість фінансових ризиків, що реалізуються становить (F) грошових одиниць. Як наслідок страховик повинен управляти двома видами ризиків: прийнятим та новоутвореним. Тому, загальна вартість ризику (W), що утворився під час обслуговування окремого договору становить ($N+F$). Це свідчить про те, що

для здійснення страхового відшкодування вона повинна володіти певними коштами, які будуть рівними або більшими вартості:

$$K_{min} \geq \sum(N+i) + F$$

де K_{min} – мінімальна величина капіталу, яка є рекомендована для страхової компанії;

i – кошти отриманні від вкладення нетто-премії;

F - вартість фінансових ризиків, що реалізуються.

За основу ризиків страхових компаній береться співвідношення між активами та пасивами [29, с 39]. З іншого боку, акцент робиться на активах, тому «... ризик страховика інтерпретується як ймовірність зміни їх якості та зниження вартості, що зумовлює зниження фінансової стійкості компанії, негативні зміни її якісного стану чи загалом припинення функціонування на ринку» [30, с 21].

Ми вважаємо, що такий підхід є виправданим з точки зору забезпечення основної мети - стійкої роботи компанії та зменшення доходів.

Збалансована класифікація ризиків дозволяє краще розпізнавати різні явища, що виникають у діяльності страхової компанії, використовувати відповідні методи розрахунку, щоб у майбутньому приймати правильні рішення з цілю їх скорочення до мінімального рівня. Головною метою поділу та згрупування ризиків є застосування та спрощення процесу управління.

Існують ризики, пов'язані зі страховою діяльністю, що витікають із специфіки послуг, що надаються компаніїю. Виходячи з цього виділяють ті, що приймаються договором страхування і ті, що виникають в результаті його обслуговування. До останньої групи належать ризики, пов'язанні з андеррайтингом, неефективним перестраховуванням, управлінням страховим портфелем та інвестуванням резервних коштів. Усі інші охоплюють ризики, незалежні від об'єкта управління та ті, що утворюються із внутрішнього середовища і підлягають впливу страхової компанії.

Загальний ризик, пов'язаний із діяльністю страхової компанії поділяється на специфічний та системний [31, с.4-7]. Критерієм поділу є фактори, що викликають його виникнення. Цей підхід був запропонований Кулпом К. і є значущим з точки зору управління. Системний (зовнішній) ризик є неконтрольованим суб'єктом, на який спрямована дія, тому що він виникає із зовнішніх причин. Він зумовлений силами природи та соціально-економічними умовами. До даного впливу страхова компанія є чутливою, оскільки немає практичних можливостей регулювання більшості із них. До систематичних ризиків належать: відсоткової ставки, ціни акцій, валютного курсу, купівельної спроможності.

Специфічні (внутрішні) – базуються на основі діяльності компанії та, на відміну від систематичного ризику, є контрольовані. Фактори ризику можуть включати як діяльності загалом, так і торкаються окремих операцій, які в наш час є найпоширенішим [32, с. 119].

Згідно іншого підходу в основу класифікації покладено співвідношення між ризиком і доходом страхової компанії, тому виокремлюють фінансові та не фінансові ризики [33, с. 4].

У праці Сандомера А. та Бабеля Д., подано наступні «...складові ризику страховика:

- актуарний ризик, що пов'язаний з негативними відхиленнями існуючого показника смертності та нещасних випадків порівняно до прийнятого на етапі розрахунку тарифу. Як наслідок, страхових платежів може не вистачити для покриття виплат та відшкодувань;

- ринковий - полягає у зміні вартості активів і зобов'язань, які викликані змінами таких економічних факторів, як розмір відсоткової ставки, інфляція, валютний курс. Для компаній, які займаються страхуванням життя, цей ризик є найбільш істотним, тому що доходи від довгострокових інвестицій є головним джерелом майбутніх виплат;

- кредитний - пов'язаний з невиконанням умов договору іншою стороною;

- ліквідності - у результаті несподіваних подій фактичні витрати страховика можуть бути вищими за очікувані. За відсутності ліквідних активів така ситуація може призвести до неплатоспроможності;
- операційний - включає невідповідності у функціонуванні систем: інформаційних, управління, продажу, відшкодування та помилки співробітників, шахрайство тощо;
- правовий – впливає із змін нормативно-правових актів, а також рішення суду, які можуть призвести до зниження вартості страхової компанії» [34, с.47].

З точки зору управління, слід виділити найбільш характерні для даного виду діяльності ризики. З урахуванням специфіки роботи страхової компанії та її особливості виділяють такі групи:

- ризики, що пов'язані із формуванням резервів та перестраховуванням (ризик нетто-ставки, ризик операційних витрат, ризик калькуляції резервів, ризик перестраховування);
- ризики, що пов'язані із фінансовою діяльністю (ризик неплатоспроможності, ризик фінансової ліквідності, ризик заборгованості, ризик резервів);
- ризики інвестиційної діяльності, що стосуються управління активами (ризик відсоткової ставки, ризик зміни цін акцій, кредитний ризик);
- інші ризики, що стосуються основної діяльності, охоплюють різні ризики, які супроводжують діяльність усіх суб'єктів господарювання (операційні, регуляційні, політичні, конкурентні).

Однак, варто зазначити, що створити загальну та комплексну класифікацію усіх видів ризиків, які можуть виникнути під час діяльності страховика дуже важко. Будь-яка страхова компанія піддається ризикам різної сили, тому характеристика повинна відповідати індивідуальним потребам в цій галузі управління. Причому, паралельно з процесами глобалізації фінансових ринків, та з подальшим розвитком страхової сфери

(включаючи використання інноваційних каналів продажу), виникають нові ризики, пов'язані з діяльністю страхових компаній.

Одним із дієвих способів аналізу та оцінки впливу фінансових ризиків на діяльність страхових компаній є стрес-тестування. Його проводять органи державного регулювання або ж самі страховики з метою виміру фінансової стійкості при виникненні різноманітних негативних подій. В сучасних умовах призначення стрес-тестів є правильне визначення експозиції інтегрованого фінансового ризику страховика через аналіз наслідків впровадження екстремальних ситуацій, які можуть не входити до «реалістичного» моделювання [35, С. 36].

Стрес-тест може виступати в якості механізму управління фінансовими ризиками у діяльності компаній, оскільки його розрахунки дають змогу визначити їх ключові види. Залежно від потреб і завдань, які поставлено для стресової оцінки розрізняти різні види, методи та моделі (див. табл. 1.1). Аналізуючи позитивні та негативні особливості кожного із них, у даних умовах для страхової компанії найкращим є сценарний аналіз на основі історичних подій.

Ми вважаємо, що неналежне управління є однією із основних причин, що загрожує безпеці компанії. Для стабільної діяльності необхідними діями є ідентифікація, визначення та прийняття відношення щодо ризикової ситуації та контролю за нею. Незважаючи на те, що даному інструменту приділено недостатньо уваги, але його призначення та завдання відповідають потребам сучасного страхового ринку. Окрім того, у страхових компаніях створенні достатні умови для проведення аналізу та отримання відповідних результатів. Важливо, досі стрес-тест не був особливо важливим з огляду на те, що в Україні відсутня типова форма його проведення.

Варто зазначити, що багато, українських страховиків зіштовхуються із труднощами від дизайну і проектування систем управління ризиками до їх запровадження і використання [36, с.69].

Системі стрес-тестування необхідно, бути направленою на розв'язання проблем вітчизняних страхових компаній, діяльність яких проходить у складних економічних умовах. На нашу думку, кожен страховик, який бажає захистити себе від несприятливого впливу фінансових ризиків повинен сприймати даний інструмент як частину корпоративного управління.

Таблиця 2.1

Методи, види та моделі стрес-тестування

Ознака	Назва	Суть	Особливості
Вид	Тест чутливості	Визначається вплив однієї або більше змін у вартості окремого фактора ризику або невеликої кількості тісно пов'язаних подій на фінансовий стан страхової компанії	Стосуються шоків індивідуального фактора і лише в одному напрямі. Тобто створюється сценарій згідно до найгіршої динаміки ринку в минулому.
	Сценарний тест	У нього складніша структура та він охоплює зміни у вартості декількох факторів ризику, здебільшого катастрофічного характеру	Охоплюють однорідні шоки (зниження або підвищення)
	Ризик однієї події	До розгляду береться одна минала подія, що призвело до великого фінансового впливу на портфель компанії	Вартісне вираження визначається у процесі переоцінки портфеля за історичною ціною, обсягом, кореляцією і вибором найгіршого показника із результуючих
Моделювання	Детерміністичне	Розглядається фінансовий вплив події, при цьому не береться до уваги дійсна ймовірність їх виникнення	Генерування великої кількості ретельно підібраних сценаріїв може бути складним та неефективним, а у деяких випадках потрібен великий набір сценаріїв для підтвердження вірогідності зниження або завищення облікової вартості даних опцій у деяких випадках

Джерело: складено автором

В ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» розроблена стратегія управління ризиками, положення про систему управління ризиками та інші внутрішні документи, що необхідні для виявлення та пом'якшення впливу ризиків на діяльність компанії.

Стратегія управління ризиками розроблена згідно вимог чинних законодавчих актів і є обов'язковою для виконання всіма структурними підрозділами компанії. Її основною метою є уникнення і мінімізація ризиків, та зменшення їх негативних наслідків.

Управління ризиками у ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» є постійним, динамічним та безперервним процесом, що включає у себе:

- ідентифікацію ризику;
- якісну оцінку ризику;
- кількісну оцінку ризику;
- планування, реагування на ризик;
- моніторинг та контроль за ризиками.

Оцінка ризиків, відбувається з метою виявлення найбільш небезпечних ризиків та передбачає розгляд джерел та причин їх виникнення. Управління фінансовими ризиками покладено за основу страхової діяльності і є основним елементом операційної діяльності компанії.

Ринковий ризик включає у себе: ціновий, ризик зміни процентних ставок, валютний ризик, та ризик дефолту контрагента є основними фінансовими ризиками, з якими стикається ПрАТ «СК «ПРОВІДНА».

Ринковий ризик зумовлює зміни справедливої вартості або майбутніх потоків коштів по даному фінансовому інструменту у результаті зміни ринкових цін.

Ризик процентної ставки – це ризик того, що справедлива вартість або майбутні грошові потоки по фінансовому інструменту зміняться внаслідок зміни ринкових процентних ставок.

Валютний ризик виникає у випадках, коли наявні або прогнозовані активи, виражені в якій-небудь іноземній валюті, більше або менше по

величині наявних або прогнозованих зобов'язань, виражених у тій же валюті (табл. 1.2).

Отже, аналізуючи табл. 1.2, розуміємо, що у ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» наявні активи за 2019-2020 рр., що вираженні у доларах США та інших валютах значно більші ніж зобов'язання. За 2020 р. активи всього становили 260 273 грн., а зобов'язання 22 947 грн. При цьому за аналогічний період 2019 року активи усього становили 296 111 грн., а зобов'язання 14 755 грн.

Таблиця 2.2

Структура фінансових та страхових активів і зобов'язань у розрізі валют станом на 31 грудня 2019-2020 рр., тис. грн

Активи	2019				2020			
	Гривня	Дол. США	Інші валюти	Всього	Гривня	Дол. США	Інші валюти	Всього
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	142 535	4 516		147 051	195173	5 893	154	201 220
Гроші та їх еквіваленти	1 137 591	8 732	2 737	149 060	52 917	4 892	1 244	59 053
Всього	280 126	13 248	2 737	296 111	248 090	10 785	1 398	260 273
Зобов'язання								
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	408			408	820			820
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	14 347			14 347	22 127			22 127
Всього	14 755	0	0	14 755	22 947	0	0	22 947
Чиста позиція по фінансовим та страховим інструментам	265 371	13 248	2 737	281 356	225 143	10 785	1 398	237 326

Джерело: побудовано автором на основі [37].

Також, зростання курсу гривні по відношенню до наступних валют станом на 31 грудня 2019 року та 31 грудня 2020 рік призведе до таких змін

власного капіталу та прибутку чи збитку. Аналіз проводиться із врахуванням податків та на підставі змін валютних курсів, станом на кінець звітного періоду, та даний аналіз передбачає, що відсоткові ставки залишаються незмінними. Якщо б відбулося зниження курсу гривні по відношенню до вказаних валют на 31 грудня 2019 та 31 грудня 2020 року отримали б зворотній ефект за умови, що решта змінних залишаються незмінними.

Таблиця 2.3

Зростання курсу гривні по відношенню до дол. США та інших валют

	2019		2020	
	Прибуток чи збиток, тис. грн	Власний капітал, тис.грн.	Прибуток чи збиток, тис. грн	Власний капітал, тис.грн.
25% зростання гривні по відношенню до доларів США	2 715	2 715	2 211	2 211
25% зростання гривні по відношенню до інших валют	561	561	287	287

Джерело: побудовано автором на основі [37].

Ціновий ризик, означає, що справедлива вартість або майбутні грошові потоки фінансового інструменту будуть коливатися в результаті змін ринкових цін (крім змін процентного або валютного ризику).

Кредитний ризик дефолту контрагента, призводить до того, що контрагент не зможе виконати зобов'язання у встановленні строки.

Ризик ліквідності – це ризик того, що страхова компанія може зіштовхнутися із труднощами у залученні грошових коштів для виконання своїх зобов'язань.

Отже, дослідивши поняття ризику, розуміємо на скільки воно багатогранне. При цьому, у науковій літературі зустрічаємо різні трактування ризику у діяльності суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що створити загальну та комплексну класифікацію усіх видів ризиків, які можуть виникнути під час діяльності страховика дуже важко. У процесі діяльності

страховик зіштовхується із ризиками різної сили, тому характеристика повинна відповідати індивідуальним потребам в цій галузі управління. Паралельно з процесами глобалізації фінансових ринків, та з подальшим розвитком страхової сфери (включаючи використання інноваційних каналів продажу), виникають нові ризики, пов'язані з діяльністю страхових компаній.

2.2 Оптимальний вибір показників для оцінювання стану фінансової безпеки страхової компанії.

Розвинені країни світу мають стабільний і добре налагоджений страховий бізнес, який є фінансово вигідним як для страховика, так і для страхувальника. Рентабельність у цій сфері набагато вище середнього економічного показника. Тому в останні роки спостерігається процес бурхливого розвитку страхового ринку. Розвиток страхового ринку тісно пов'язаний із ринком страхових і фінансових послуг, на якому правильна політика страхових компаній є важливою умовою забезпечення фінансової безпеки страховиків.

Для країн Західної Європа, США, Канади, Японії та деяких інших держав природно, що 85- 95% об'єктів застраховано [38, с 253]. На відмінну від українського страхового ринку, на страховому ринку розвинутих країн страхувальники мають по декілька страхових полісів.

Страховий ринок України знаходиться на етапі становлення та перетворення у напрямі формування досконалого та фінансово надійного страхового ринку. Основна роль страхових компаній полягає у накопиченні вільних коштів та проведення активної інвестиційної політики. Для втілення цих завдань, необхідно, перш за все забезпечити відповідний рівень фінансової безпеки страхового ринку.

Основний критерієм оцінки ефективної діяльності страхових компаній з боку державних органів нагляду є стан його фінансової безпеки.

Розглянемо основні показники діяльності страхового ринку, що допоможуть визначити стан його фінансової безпеки загалом та окремо взятого страховика.

Загальна кількість страхових компаній у 2020 р. становила 208, із яких 20 страхових компаній із страхування життя (СК «Life») та 188 страхових компаній, що здійснюють інші види страхування (СК «non-life»). Варто зазначити, що спостерігається тенденція зменшення кількості страхових компаній, насамперед через добровільну відмову від ліцензій та вихід з ринку за власною ініціативою, при цьому, не варто забувати про негативний вплив пандемії «Covid-19» на економіку загалом та на страховиків зокрема. Вважаємо, що зменшення кількості страхових компаній призведе до того, що на ринку залишаться лише «сильні гравці», які відповідатимуть вимогам регулятора та будуть надійними для страхувальників (див. табл.2.4).

Таблиця 2.4

Кількість страхових компаній за 2016-2020 рр.

Кількість страхових компаній	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість	310	297	281	233	208
В т.ч. СК «non-life»	271	261	251	210	188
В т.ч. СК «life»	39	33	30	23	20

Джерело: побудовано автором на основі [39;40].

У 2020 р. на початку 2021 р. фінансове становище багатьох страховиків продовжувало погіршуватися. Тому, з боку уповноваженого органу державного нагляду за страховою діяльністю, а саме Національним банком України, у березні 2021 р. було складено 46 актів про порушення страхових нормативів і 7 актів через неподання компаніями звітності. Під санкції регулятора потрапили ряд компаній. Національний банк України зобов'язав 20 компаній усунути порушення. Ще у 17 компаній була призупинена дія ліцензії, з них, у 7 – за неподання звітів та у 10 – за порушення нормативних вимог. Також, Національний банк України було анульовано ліцензії 9 страховикам, які працювали у сегменті non-life за їх заявами. Страховики,

яким анульовано ліцензії підтвердили відсутність страхових зобов'язань та діючих договорів страхування та перестраховування на дату подання заяви про анулювання ліцензії.

На страховому ринку України протягом 2015-2019 рр. простежується тенденція зростання валових страхових премій одержаних страховими компаніями при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховувальників і за 2019 рік, становили 53 001,2 млн. грн., з них:

- отриманні від страхувальників фізичних-осіб - 21 632,0 млн. грн.;
- від юридичних осіб - 19 034,8 млн. грн.;
- від перестраховувальників - 12 334,4 млн. грн.

При цьому валові страхові премії за 2019 рік збільшилися на 3 633,7 млн. грн. у порівнянні з 2018 роком та на 9569,4 млн. грн., порівняно із 2017 роком і на 17 830,9 млн. грн., та 23 265,2 млн. грн. більше у порівнянні з 2016 та 2015 рр.

За 2018 рік валова сума страхових премій, одержаних страховиками становила 49 367,5 млн. грн., за 2017 рік валові страхові премії становили 43 431,8 млн. грн., а за 2016 та 2015 рр. страхові премії дорівнювали 35 170,3 та 29 736,0 млн. грн. відповідно.

Щодо величини валових страхових виплат, теж спостерігаємо тенденцію зростання даного показника за аналізований період, а саме за 2019 р. валові страхові виплати дорівнювали 14 338,3 млн. грн., за 2018 р. – 12 863,4 млн. грн., 2017 р. – 10 536,8 млн. грн., 2016 р. – 8 839,5 млн. грн., 2015 – 8 100,5 млн. грн. [40;41].

Величина страхових премій сплачених перестраховикам-нерезидентам з 2015р. по 2017 р., зростала з 2 530,2 млн. грн., до 10 600,1 млн. грн., а у 2018 р., величина страхових премій різко зменшилася у порівнянні з 2017 р., і становила 2 997,5 млн. грн., а у 2019 р., дана величина розпочала поступово зростати і становила 3 298,2 млн. грн.

Величина обсягу сформованих страхових резервів за досліджуваний період теж має позитивну тенденцію зростання. У 2019 р. сформовані

страхові резерви становили 29 558,8 млн.грн., у 2018 р., даний показник становив 26 975,6 млн. грн., у 2017 р страхові резерви дорівнювали – 22 864,4 млн. грн., а у 2016 та 2015 рр. – 20 936,7 млн. грн. та 18 376,3 млн. грн. відповідно (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Основні показники страхового ринку України за 2015-2019 рр., млн. грн.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
Валові страхові премії усього	29 736,0	35 170,3	43 431,8	49 367,5	53 001,2
Валові страхові виплати	8 100,5	8 839,5	10 536,8	12 863,4	14 338,3
Сплачені страхові премії перестраховикам нерезидентам	2 530,2	3 962,3	10 600,1	2 997,5	3 298,2
Обсяг сформованих страхових резервів	18 376,3	20 936,7	22 864,4	26 975,6	29 558,8

Джерело: побудовано автором на основі [40;41].

Частка валових страхових премій у 2019 р. у відношенні до ВВП становила 1,5%, що на 0,3% більше у порівнянні із 2018 р. Величина даного індикатора вказує, що рівень фінансової безпеки страхового ринку України є незадовільним, оскільки у країнах із розвиненим страховим ринком частка страхування дорівнює 10% від валового внутрішнього продукту, при цьому в Україні цей показник менший 2% при нормативному значенні – не менше 8-12%. За таких умов страхування не має можливості впливати на розвиток економіки та не може відігравати суттєвої ролі у соціально-економічних відносинах держави.

Показник «щільності страхування» у 2015-2019 рр. не відповідав нормативу(не менше 140 дол. США на 1 особу); у 2015 р. – 44,2 дол. США; у 2016 р. – 58,3 дол. США; у 2017 р. – 65,4 дол. США; у 2018 р. – 76,2 дол. США; у 2019 р. – 77,4 дол. США. Значення цих показників обумовлене зміною обсягів валових страхових премій і свідчить про те, що як інструмент

страхового захисту держави страхування не використовується і є вразливим до внутрішніх та зовнішніх загроз.

Важливим індикатором фінансової безпеки страхового ринку є частка страхування життя у загальному обсязі страхових премій. У розвинених країнах страхування життя є основним інструментом соціального захисту населення і важливим фактором інвестування економіки. Здійснюючи накопичення фінансових ресурсів, страхування життя акумулює внутрішні інвестиційні ресурси держави, що сприяє покращенню економічного стану країни. Проаналізувавши показник довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, розуміємо, що частка цього показника є незначною. Нормативне значення для України даного показника є 30%, однак на вітчизняному страховому ринку у 2015 р. вона становила 5,1%, у 2016 р. – 5,9 %, у 2017 р. – 6,7%, у 2018 р. – 7,9%, у 2019 р. – 6,9%. При оцінюванні фінансової безпеки страхового ринку за цим показником, варто зазначити, що її рівень є критичним, і це призводить до низького рівня соціальної захищеності громадян України.

Рівень валових страхових виплат є індикатором, що впливає на довіру страхувальників до страхових продуктів, які є пропонованими на ринку, а тому, він здійснює вагомий вплив на репутацію страхових компаній та страховий ринок загалом. Для України вважається прийнятним рівень виплат 30%. У 2015 р. цей індикатор становив 13,2%, у 2016 р. – 25,1%, у 2017 р. – 24,3%, у 2018 р. – 26,1%, у 2019 р. – 27,1%. Отож, у 2019 р даний показник досягнув значення 27,1%, що свідчить про зростання довіри населення до страхових компаній.

Ще одним важливим показником визначення рівня фінансової безпеки є частка премій, що належить перестраховкам-нерезидентам. Упродовж 2015-2019 рр. значення даного показника збільшилося з 3,3% у 2015 р. до 6,2% у 2019 р. Загалом індикатор знаходиться в межах нормативного показника (не більше 25%). Однак, для українських страхових компаній це не завжди добре, оскільки процес перестраховування у нерезидентів гарантує не лише

страховій компанії, але й страхувальникові, та державі, відшкодування за великими збитками та стабільність їх фінансового стану. Аналогічні гарантії вітчизняні перестрахові компанії забезпечити не можуть (див. табл.2.6).

Таблиця 2.6

Система індикаторів стану безпеки страхового ринку України

Індикатори стану безпеки страхового ринку	Норматив	2015	2016	2017	2018	2019
Показник проникнення страхування(страхові премії до ВВП),%	Не менше 8	1,2	1,7	1,8	1,2	1,5
Показник «щільності страхування»(страхові премії на 1 особу), дол. США	Не менше 140	44,2	58,3	65,4	76,2	77,4
Частка довгострокового страхування у загальному обсязі зібраних страхових премій, %	Не менше 30	5,1	5,9	6,7	7,9	6,9
Рівень валових страхових виплат,%	Не менше 30	13,2	25,1	24,3	26,1	27,1
Частка премій, що належить перестраховикам нерезидентам (по відношенню до валових премій),%	Не більше 25	3,3	11,3	7,8	6,0	6,2

Джерело: побудовано автором на основі [40;42].

Головне місце на страховому ринку належить страховій компанії. Згідно законодавства України «... страховиком є юридична особа, яка створена спеціально для провадження страхової діяльності та отримала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності». Вимоги до страхових компаній, порядок надання ліцензій установлюється Законом України «Про внесення змін в Закон України «Про страхування»», згідно якого «... страховиками є фінансові установи у формі акціонерних, командитних, товариств з додатковою відповідальністю». У законодавстві

також визначено, що страхувальником може бути фізична та юридична особа [43, с.2-3].

В Україні основним учасником ринку страхових послуг є акціонерні страхові товариства, контрольний пакет акцій яких належить власникам страхової компанії.

ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» зареєстровано як фінансову установу згідно Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. «СК «ПРОВІДНА» працює на ринку України з 1995 р., 99,9% акцій належить ІС Ukraine B.V. (Нідерланди). Страхова компанія «ПРОВІДНА» лідерів страхового ринку України, пропонує більше 80 продуктів страхування із обов'язкових та добровільних видів страхування.

Отже, аналіз діяльності страхової компанії «ПРОВІДНА» доцільно проводити на основі наступних показників:

1) Рентабельність продаж:

$$R_{\text{пр}} = \frac{\text{П}_{\text{чис}}}{\text{С}_{\text{пл}}} * 100\%$$

$\text{де } \text{П}_{\text{чис}}$ - чистий прибуток;

$\text{С}_{\text{пл}}$ - страхові платежі.

$$R_{\text{П}}_{2016} = \frac{46\,735}{78\,600} * 100\% = 5,9\%$$

$$R_{\text{П}}_{2017} = \frac{(-1\,84516)}{813\,400} * 100\% = -22,7$$

$$R_{\text{П}}_{2018} = \frac{-247\,903}{757100} * 100\% = -32,7$$

$$R_{\text{П}}_{2019} = \frac{-21\,889}{758\,400} * 100\% = -2,9$$

$$R_{\text{П}}_{2020} = \frac{93\,849}{841\,100} * 100\% = 11,2$$

2) Рентабельність активів:

$$P_{\text{акт.}} = \frac{\Pi_{\text{чис}}}{A} * 100\%,$$

де А – середньорічна вартість активів

$$PA_{2016} = \frac{46\,735}{878\,766,5} * 100\% = 5,3\%$$

$$PA_{2017} = \frac{-1\,845\,16}{731\,156,5} * 100\% = -25,2\%$$

$$PA_{2018} = \frac{-247\,903}{541\,035} * 100\% = -45,8\%$$

$$PA_{2019} = \frac{-21\,889}{471\,099,5} * 100\% = -4,6\%$$

$$PA_{2020} = \frac{93\,849}{644\,699,5} * 100\% = 14,5\%$$

3) Рентабельність власного капіталу.

$$P_{\text{к}} = \frac{\Pi_{\text{чис}}}{\text{ВК}} * 100\%$$

де ВК – власний капітал.

$$PA_{2016} = \frac{46\,735}{465\,949\,000} * 100\% = 0,01\%$$

$$PA_{2017} = \frac{-184\,516}{281\,298\,000} * 100\% = -0,06\%$$

$$PA_{2018} = \frac{-247\,903}{33\,261\,000} * 100\% = -0,7\%$$

$$PA_{2019} = \frac{-21\,889}{196\,952\,000} * 100\% = -0,01\%$$

$$PA_{2020} = \frac{93\,849}{295\,563\,000} * 100\% = 0,03\%$$

Проаналізувавши таблицю 2.7, за період 2016-2020 рр. рентабельність власного капіталу ПРАТ «СК «Провідна», зросла, лише на 0,02% за 2020 р. у порівнянні із 2016 р., що свідчить про зниження ефективності використання власного капіталу страховиком.

Однак, рентабельність активів у 2016 р. склала 5,3%, а уже у 2017-2019 рр. рентабельність мала від'ємне значення, це обумовлено тим, що у цей

період страхова компанія «ПРОВІДНА» отримала у підсумку своєї діяльності збиток, однак у 2020 р. даний показник зріс і становив 14,5%. Тобто у 2020 р. спостерігаємо, що страховик почав ефективно використовувати активи страхової компанії для генерації прибутку.

Рентабельність продаж, у свою чергу, у 2016 р. становила 5,9%, але у 2017-2019 рр. теж спостерігаємо від'ємне значення даного індикатора, це зумовлено тим, що страховик у 2017-2019 рр. отримав збиток. Однак, у 2020 р. рентабельність продаж становила 11,2% і це зумовило збільшення частки чистого прибутку у виручці від реалізації страхових продуктів (див. табл.2.7).

Таблиця 2.7

Показники рентабельності ПрАТ «СК «ПРОВІДНА»

Показники рентабельності	2016	2017	2018	2019	2020
Рентабельність власного капіталу	0,01%	-0,06%	-0,7%	0,01%	0,03%
Рентабельність активів	5,3%	-25,2%	-45,8%	-4,6	14,5
Рентабельність продаж	5,9%	-22,7%	-32,7%	-2,9%	11,2%

Джерело: побудовано автором на основі [37].

Страхова компанія ПрАТ «СК «Провідна» протягом 2016-2020 рр. мала позитивну тенденцію розвитку (див. табл. 2.8). Наведені дані свідчать про активізацію діяльності страхової компанії на фінансовому ринку, а саме вкладення коштів страхових резервів у короткострокові інвестиційні інструменти (поточні фінансові інвестиції). Варто зазначити, що зменшення в активах страховика питомої ваги довгострокових фінансових інвестицій з 31,9% у 2019 р. до 25,5% у 2020 р., що є свідченням падіння привабливості для страхових компаній вкладення коштів в економіку України, нерухоме майно, цінні папери, що випускаються державою (див. табл. 2.8).

Також, станом на 31 грудня 2020 р. «СК «ПРОВІДНА» виконала вимоги постанови № 913 від 07.12.2016 р., щодо затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг у частині перевищення чистих активів страховика над зареєстрованим

розміром статутного капіталу. Перевищення чистих активів над зареєстрованим розміром статутного капіталу склало 198 448 тис. грн.

Станом на 31.12.2020 р. СК «ПРОВІДНА» виконує вимоги регулятора у частині перевищення фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів) над нормативним запасом платоспроможності не менше ніж 25%, перевищення дорівнює 96 995 тис. грн. При цьому доля ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» на страховому ринку України складає 2% [37].

Таблиця 2.8

Обсяги найбільш вагомих статей балансу ПрАТ «СК «ПРОВІДНА»

Показники	На кінець року, тис. грн					Питома вага у балансі, %				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
Активи										
Довгострокові фінансові інвестиції-усього зокрема:	170 926	76 201	687	182 962	182 791	21,3	11,5	0,2	31,9	25,5
-які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	485	562	687	629	595	0,06	0,08	0,2	0,1	0,08
-інші фінансові інвестиції	170 441	75 639	0	182 333	182 196	21,2	11,5	-	31,7	25,4
Поточні фінансові інвестиції	40 000	35 552	0	0	175 062	4,9	5,4	-	-	24,5
Пасиви										
Зареєстрований Капітал	79 541	79 541	79 541	93 731	93 731	9,9	12,1	21,6	16,3	13,1
Нерозподілений прибуток	205 825	309 421	557 324	579 570	486 163	25,6	46,8	151,4	101	67,9
Страхові резерви	285 463	311 568	311 941	349 487	370 654	35,6	47,2	84,7	60,1	51,8
Баланс	802 353	659 960	368 110	574 089	715 310	-	-	-	-	-

Джерело: побудовано автором на основі [37].

Отже, вважаємо, що страховий ринок України, досі не посідає належної ролі у гарантуванні страхового захисту господарюючих суб'єктів. Беручи до уваги фінансові показники страхового ринку України за 2016-2020 рр.

спостерігаємо тенденцію зменшення кількості страхових компаній, однак, збільшення валових страхових премій, валових страхових виплат та страхових резервів. Тому фінансова безпека страховика являє собою стан, який дозволяє йому здійснювати свою діяльність в умовах глобалізаційних процесів під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз. На сучасному етапі розвитку страхового ринку України усі страхові компанії стикаються з ризиками, недостатністю коштів, та неможливістю спрогнозувати перспективи отримання доходів від страхової діяльності. Вважаємо, що страхові компанії повинні особливо серйозно відноситися до своєї фінансової безпеки, справедливо оцінювати можливі непередбачувані ситуації та формувати страхові резерви на випадок погіршення фінансового стану.

2.3 Страховий портфель як об'єкт управління в системі ризик-менеджменту страховика

Діяльність, будь-якого страховика тісно пов'язана з прийняттям відповідальності за відшкодування збитків, що виникли внаслідок виникнення різного роду ризиків і формування таким чином страхового портфеля. Страховий портфель являє собою сукупність прийнятих на страхування ризиків, застрахованих предметів або осіб. У страховій літературі зустрічаємо різні підходи до трактування дефініції «страховий портфель».

Науковець Л. І. Рейтман вважає, що «...страховий портфель - це фактична кількість застрахованих об'єктів на даній території або діючих договорів страхування на даній території» [44]. З іншого боку, Н. М. Яшина, трактує, що «...страховий портфель –це вартість страхових ризиків прийнятих на страхування із набором певних фінансових інструментів, які гарантують фінансову стабільність страхової компанії на принципах збалансованості, ефективності та еквівалентності» [45]. Згідно, словника-довідника страхових та перестрахових визначень за редакцією Ю.М. Журавльова, зустрічаємо визначення, що «...страховий портфель – це

сукупна відповідальність страховика або перестраховика за усіма діючими договорами страхування або перестраховання» [46].

Підсумовуючи дані визначення, вважаємо за потрібне навести власне тлумачення: «страховий портфель –це сукупний обсяг відповідальності за усіма прийнятими на страхування ризиками і вартісними зобов'язаннями по сформованій сукупності договорів».

Необхідність гарантування фінансової стійкості страховика, та вагомий вплив на неї «фактору страхового портфеля», потребує розгляду основних принципів формування та управління страховим портфелем, які були визначені науковцем Н.М. Яшиною, а саме «...:

- принцип диверсифікації ризиків, мета якого полягає у формуванні структури страхового портфеля, окреслюючи співвідношення між видами та формами страхування, які здійснює страховик;
- принцип селекції страхових ризиків, згідно якого страхова компанія повинна відбирати на страхування такі типи ризиків, які наповнюючи страховий портфель забезпечують відповідність зобов'язань, відповідну якість і перелік страхових послуг, конкуруючу позицію на ринку та вдалий фінансовий результат;
- принцип ревізії, тобто періодично необхідно переглядати страховий портфель, при цьому порівнювати фактичні показники із запланованими та визначати рекомендації щодо покращення фінансового результату;
- принцип квантифікації, визначення кількісних показників, наприклад, кількість укладених договорів, розмірів страхових премій та виплат;
- принцип оптимізації, суть якого полягає у розрахунку кількісних величин по страховому портфелю та виокремлення його якісний характеристик у динаміці із врахуванням постійної ротації

одиничних ризиків та узгодження показників по портфелю загалом;

- принцип акумуляції, що являє собою з однієї сторони прояв у забезпеченні збільшення прибутку страхової компанії, а з іншої сторони – проявляється у зниженні тарифів для страхувальників, що призводить до кількісного зростання при незмінній якості ризиків, що беруться на страхування».

Управління та формування страхового портфеля проходить під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

До зовнішніх факторів можна віднести: зміни у законодавстві, вплив міжнародних та політичних подій, загальний стан економічного розвитку країни, тобто вищеперераховані фактори виникають незалежно від страховика.

Внутрішні чинники, безпосередньо залежать від страхової організації, до них належить:

- тарифна політика, з однієї сторони через наповнення портфеля (зниження страхових тарифів збільшує розмір страхового портфеля, через залучення нових клієнтів), а з іншої сторони величиною зібраних страхових премій, що відповідають прийнятій відповідальності;
- андеррайтингова політика, вибір ризиків з позиції захищеності і збалансованості страхового портфеля страхової компанії;
- маркетингова політика, метод просування страхових продуктів, що безпосередньо впливає на величину страхового портфеля;
- політика перестраховування, тобто перерозподіл ризиків, що зумовлює однорідність страхового портфеля;
- кадрова політика, яка впливає через залучення висококваліфікованих працівників, які забезпечують ефективну операційну діяльність при формуванні та управлінні страховим портфелем;

- політика менеджменту, являє собою інструмент формування тактики та стратегії управління страховим портфелем.

Отож, кожна страхова компанія повинна намагатися сформувати збалансований страховий портфель, тому що, це важливий фактор, що гарантує фінансову стабільність та надійність страховика. Ученим А.Л. Барановим було визначено три методи забезпечення збалансованості страхового портфеля «...:

- відбір ризиків, що беруться на страхування;
- перестраховування, що забезпечує перерозподіл ризиків;
- ефективне формування та розміщення коштів страхових резервів, що створюють фінансову основу страхової діяльності» [47,с.7].

У словнику страхових термінів за редакцією Є.В. Коломіна зазначено, що «...відбір ризиків, являє собою процес із цілеспрямованого формування збалансованого та прибуткового портфеля, шляхом взяття на страхування об'єктів певного роду і відхилення від взяття на страхування інших об'єктів». Процес формування страхового портфеля включає у себе багато аспектів, і являє тактику з відбору ризиків та прогнозування розвитку страхового ринку, що залежить від досвіду та здібностей андерайтера.

Андерайтер формує портфель, опираючись на знання про страховий ринок, обрану тактику і прогнозування майбутнього розвитку ринку та змін на ньому, опираючись на досвід. Страховий портфель формують за видами ризиків, що виступають індикаторами визначення рівня фінансової стійкості страхового портфеля, однак, існують важливі фактори, які впливають на укладення індивідуального договору страхування, і як результат, портфеля:

- величина страхової суми за окремим об'єктом;
- якісна складова об'єкта страхування;
- страхові ризики, які входять в покриття;
- розрахунок величини страхового відшкодування та максимального збитку;

- встановлення франшизи, визначення розміру страхової премії, розрахунок тарифів.

Пасивний метод управління підходить до страхового портфеля, що включає договори обов'язкового страхування. Розрахунок прибутковості і зміна ринкових тарифів на страхові продукти в цьому випадку є малопривабливим.

Активний метод управління передбачає значні витрати на формування спеціалізованого страхового портфеля індивідуальних, універсальних та комбінованих ризиків, кожен із яких потребує окремого підходу та набору інструментів, що застосовує страховик.

Отже, андеррайтер може сформувати страховий портфель за видами ризиків:

- індивідуальний страховий портфель є ризиковим видом, оскільки тут присутній високий ризик, високий дохід та низька фінансова стійкість;
- класичний страховий портфель, відноситься до не ризикових видів, передбачає низькі ризики, незначний дохід, високу фінансову стійкість;
- комбінований страховий портфель, для якого притаманні помірні ризики, середній рівень доходу із помірним рівнем фінансової стійкості [45, с.77].

З практики відомо, що формування індивідуального чи класичного портфеля у чистому вигляді не є можливим, беручи до уваги неоднорідність ризиків та рівень конкуренції на страховому ринку. Тому, страхові компанії формують комбіновані портфелі ризиків, що являють собою комбінацію всіх елементів, які притаманні індивідуальному та класичному портфелям, як наслідок досягаються середні показники ризиковості, фінансової надійності та прибутковості. Однак, комбіновані ризики являють собою відповідальність страховика по доволі великій кількості договорів майнового страхування та спеціальні ризики. Пропорції індивідуальних та класичних

ризиків у комбінованому портфелі визначаються страховою компанією самостійно і залежать від визначеної стратегії формування та управління.

Згідно із науковцем Н.М. Яшиною, «...«ідеальному» страховому портфелю притаманні такі ознаки:

- наявність обов'язкових та добровільних форм страхування;
- рівень вихідного перестрахування не більше 45%;
- великою кількістю договорів за усіма видами особистого та майнового страхування, страхування відповідальності».

Вважаємо, що до вищеперерахованих показників «ідеального» страхового портфеля, варто додати, що в залежності від рівня розвитку ринку страхування та визначеної стратегії, можливі певні зміни у структурі наявних в портфелі форм та видів страхування, частки вхідного та вихідного перестрахування, тарифних обмеженнях та обмеженнях у обсязі відповідальності за окремими договорами страхування.

При цьому «реальний» страховий портфель поєднує у собі особливості активної та пасивної моделі. Пасивна модель більш дієвіша у середньостроковій перспективі та являє собою сукупність класичних страхових портфелів із низьким доходом (до 10%), низьким ризиком (від 0,5% до 5%). Активній моделі страхового портфеля притаманний високий ступінь ризику (до 25%), однак і значний рівень нестабільного доходу (до 30%), вміщуючи у себе індивідуальні та комбіновані страхові портфелі [45].

За співвідношенням прийнятих на страхування ризиків та страхового покриття страховий портфель поділяється на: збалансований та незбалансований. Збалансований страховий портфель являється комбінованим видом страхового портфеля, що характеризується помірним ризиком, високим рівнем диверсифікації, наявністю здебільшого середньострокових і довгострокових договорів страхування. Незбалансований страховий портфель, являє собою портфель агресивного типу, що характеризується значним рівнем ризику, відсутністю

диверсифікації, наявністю короткострокових договорів, високим доходом при низькій фінансовій стійкості.

Ціллю формування незбалансованого страхового портфеля є одержання високого доходу за короткий проміжок часу, за рахунок тарифної політики, перестраховування, інвестиційної діяльності та хеджування [45].

Отже, якість формування та управління страховим портфелем залежить від ефективності виконання функцій андеррайтингу, щодо оцінки ризиків, виокремлення умов страхування та страхових тарифів, що у кінцевому підсумку впливає на прибутковість страхового портфеля. Фактором ефективності андеррайтингу при створенні та управлінні страховим портфелем є андеррайтерський прибуток (різниця між преміями та виплатами).

Аналіз страхового портфеля, проводиться у динаміці і його основними показниками є величина страхового портфеля та його структура. Однак, страховий портфель можна аналізувати з позиції кількісних особливостей – за величиною зібраних страхових премій та обсягами здійснених страхових виплат.

За даними таблиці 2.9 можна зробити висновок, що у 2020 р. страхові премії ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» порівняно із 2019 р. збільшилися лише по добровільному медичному страхуванні на 17,46%. А ось страхові премії по таких видах страхування, як КАСКО зменшилися на 1,27%, по обов'язковому страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів на 50%, по страхуванню медичних витрат на 23,64%, страхування майна на 15,08%, інші види страхування на 26,06%, але це не повпливало на сукупний показник, що зріс на 38 169 тис. грн. (4,71%).

Таблиця 2.9

Страхові премії ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» у розрізі основних видів страхування за 2016-2020 рр., тис. грн.

Показники за видами страхування	2016	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, тис. грн. 2020/2019 рр.	Темп приросту, % 2020/2019 рр.
Страхування	100 788	100 556	94 372	89 803	88 687	-1 125	-1,27

КАСКО автотранспортних засобів							
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ)	257 326	260 718	210 839	127 567	85 044	-42 523	-50
Добровільне медичне страхування	279 144	344 245	384 821	466 132	564 719	98 587	17,46
Страхування медичних витрат	-	-	-	51 886	41 964	-9 922	-23,64
Страхування майна	57 464	28 680	13 845	8 629	7 498	-1 131	-15,08
Інші	73 232	65 222	62 924	27 694	21 968	-5 726	-26,06
Всього	767 954	799 421	766 801	771 711	809 880	38 169	4,71

Джерело: побудовано автором на основі [37].

Аналізуючи динаміку страхових виплат, спостерігаємо, що у 2020 р. у порівнянні з попереднім збільшилися страхові виплати із добровільного медичного страхування на 13,63%, однак страхові виплати зменшилися за такими видами: КАСКО – 17,74%, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів – 68,87%, страхування медичних витрат – 82,71%, страхування майна – 78,01%, інші види страхування – 70,40%. Також, у загальному обсязі страхові виплати зменшилися на 1 761 тис. грн. (0,36%).

Таблиця 2.10

**Страхові виплати ПрАТ «СК «ПРОВІДНА» у розрізі основних видів
страхування за 2016-2020 рр., тис. грн.**

Показники за видами страхування	2016	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення , тис. грн. 2020/2019 рр.	Темп прирост у, % 2020/2019 рр.
Страхування КАСКО автотранспортних засобів	66 329	75 022	67 328	66 993	56 897	-10 096	-17,74
Обов'язкове страхування цивільно-правової	115 100	157 636	148 105	89 516	53 009	-36 507	-68,87

відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ)							
Добровільне медичне страхування	184 269	227 106	262 726	314 963	364 674	49 711	13,63
Страхування медичних витрат	-	-	-	6 455	3 533	-2 922	-82,71
Страхування майна	9 555	5 360	2 831	2 120	1 191	-929	-78,01
Інші	184 269	16 072	15 910	2 464	1 446	-1 018	-70,40
Всього	386 743	481 196	496 900	482 511	480 750	-1 761	-0,36

Джерело: побудовано автором на основі [37].

У 2020 р. ключове місце у страховому портфелі «СК «ПРОВІДНА» займає медичне страхування, КАСКО та ОСАЦВ. Не зважаючи на карантинні обмеження данні види страхування не втратили основних позицій, а навпаки, страхувальники зрозуміли, як страхова компанія може захистити та допомогти у важкий час, особливо це стосується медичного страхування, яке становить значну долю страхового портфеля компанії.

Зокрема, збори із добровільного медичного страхування у 2020 р. склали 602,7 млн. грн., що на 24,5% більше ніж у 2019 р. Страхові виплати за договорами добровільного медичного страхування дорівнювали 364,7 млн. грн. Крім, добровільного медичного страхування у страховому портфелі компанії найбільшу частку займає транспортне страхування КАСКО та туристичне страхування. Сума страхових премій за договорами КАСКО за 2020 р склала 90,5 млн. грн., а страхові виплати становили 57,2 млн. грн. При цьому, портфель клієнтів у 2020 р. збільшився за рахунок числа клієнтів з добровільного медичного страхування, зростання обсягів платежів за яким відбулося на 122%. Понад 94% клієнтів переуклали договори на 2021 р., також компанії вдалося залучити нових корпоративних клієнтів. Портфель добровільного медичного страхування складає понад 650 корпоративних клієнти і понад 150 тис. застрахованих осіб [48].

Варто зазначити, що в умовах коронакризи у «СК «ПРОВІДНА» було запровадження ряд інновацій, що дозволило значно наростити страховий портфель.

Також, компанія продовжила успішну реалізацію стратегії, що направлена, зокрема, на нарощування портфеля добровільних видів страхування та розроблення нових страхових продуктів.

Отож, у науковій літературі знаходимо різні підходи до трактування визначення «страховий портфель», тому, досі наукові дослідження у даній сфері знаходяться на стадії розвитку. Варто підкреслити, що при формуванні збалансованого страхового портфеля потрібно дотримуватися загальних принципів, які допоможуть страховикові сформувати правильний страховий портфель. Доведено, що в залежності від мети страховика він обирає певну модель страхового портфеля, наприклад для досягнення максимальної дохідності – агресивну модель; для збереження позицій на страховому ринку – класичну; для збільшення частки на страховому ринку – диверсифіковану.

Розуміємо, що на страховий портфель страховика впливають безліч чинників, однак у період пандемії COVID-19 «СК «ПРОВІДНА» вдалося продемонструвати позитивну динаміку основних фінансових показників та показала позитивну динаміку нарощування страхового портфеля добровільних видів страхування.

Висновки до розділу 2.

Підсумовуючи, розуміємо, що дефініція ризику надзвичайно багатогранна. Однак, у фаховій літературі натрапляємо на різноманітні підходи у трактуванні даного поняття. При цьому, створити загальну та комплексну класифікацію усіх видів ризиків, які можуть виникнути у процесі провадження страхової діяльності дуже важко. У процесі діяльності на страхову компанію впливають ризики різної сили, тому характеристика повинна відповідати індивідуальним потребам в цій галузі управління.

Страховий ринок України досі не відіграє відповідної ролі у забезпеченні страхового захисту суб'єктів господарювання. Проаналізувавши

фінансові показники ринку страхування за 2016-2020 рр. простежуємо тенденцію зменшення загальної кількості страхових компаній, однак відбулося зростання валових страхових премій, валових страхових виплат та страхових резервів. Тому, вважаємо, що страховикам необхідно відповідально ставитися до своєї фінансової безпеки, справедливо оцінювати непередбачувані події та формувати страхові резерви на випадок погіршення фінансового стану.

Щодо страхового портфеля то у економічній літературі зустрічаємо різні наукові трактування даного поняття. Беручи до уваги, негативні наслідки COVID -19 на економіку країни загалом та на страхові компанії зокрема, «СК «ПРОВІДНА» вдалося не втратити лідируючі позиції. Також, страхова компанія продовжила успішне втілення стратегії, що направлена на нарощування портфеля добровільних видів страхування та розроблення інноваційних страхових продуктів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Проблеми та перспективи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Страховий ринок України займає важливе місце у фінансовій системі держави. На сьогодні, рівень фінансової безпеки страхового ринку є дуже важливим показником розвитку страхового ринку, фінансової системи загалом та держави. Від безпечного розвитку ринку страхування та фінансового забезпечення страховиків залежить розвиток усіх галузей економіки.

Однак, на страховому ринку України досі існує чимало проблем у частині фінансової безпеки страховиків.

Отож, щоб визначити наявні проблеми та окреслити напрямки удосконалення конкурентної стратегії страхових компаній, необхідно дослідити конкурентне середовище, в якому функціонує страховик, тобто страховий ринок. Це допоможе, краще розуміти основні проблеми та визначити перспективні напрями розвитку страховика у майбутньому.

Для того, щоб визначити конкурентоспроможність страхового ринку України сформулюємо матрицю SWOT-аналізу ринку страхування. (див. табл.3.1).

Провівши SWOT-аналіз страхового ринку України та визначивши його сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розуміємо, що він є неоднорідним, це проявляється у різноманітних аспектах та явищах. Також, існуючі загрози та слабкі сторони страхового ринку України не дозволяють в достатній мірі використовувати наявний потенціал страховиками. При цьому, відсутність послідовної довгострокової політики держави у фінансовій сфері негативно впливає на здійснення стратегічного управління страховими компаніями.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз страхового ринку України за 2015-2020 рр.

Сильні сторони	Потенційні можливості
– покращення управління ризиками у страхових компаніях; – зростання рівня захисту застрахованих на підставі впровадження пруденційного нагляду; – удосконалення системи нагляду пов'язаної із ідентифікацією ризиків; – очищення страхового ринку України від нестійких страховиків; – зростання обсягу страхових премій; – збільшення розміру страхових резервів.	– удосконалення наявних та створення нових інноваційних страхових продуктів; – зниження страхових тарифів на надання страхових послуг; – покращення кваліфікації працівників страхових компаній; – збільшення ролі страхових посередників; – збільшення іноземних інвестицій у страховий ринок України; – сприяння покращення захисту економічної конкуренції на ринку страхування; – удосконалення системи захисту інтересів споживачів страхових послуг, завдяки процедурі розгляду досудових спорів.
Слабкі сторони	Потенційні загрози
– недосконалість законодавчої бази; – відсутність дієвих механізмів захисту інтересів страховиків; – труднощі в порядку ліцензування страхових компаній; – низький рівень фінансової грамотності та страхової культури населення; – низький рівень платоспроможності населення; – низький рівень інвестиційної привабливості; – низький рівень капіталізації страхового ринку України.	– недовіра населення до страхових компаній; – висока конкуренція з боку іноземних страхових компаній; – економіко-політична нестабільність; – низький рівень прозорості у діяльності страховиків; – значне податкове навантаження; – відтік капіталу закордон, через збільшення кількості перестрахових операцій у іноземних страховиків.

Джерело: побудовано автором на основі [49 с.98; 50;51].

Завдяки проведеному SWOT-аналізу, нам вдалося визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для страхового ринку України.

Однак, незважаючи на велику кількість сильних сторін та можливостей на страховому ринку України, існує ще багато проблем, що виникають на шляху його зростання та розвитку.

По-перше, відсутні визначенні у законах правила та механізми діяльності страхових компаній на страховому ринку. Тобто, немає законодавчо визначених норм відшкодування збитків, що завданні третім особам, відсутні чітко визначенні види страхування, досі не створене юридичне підґрунття для обов'язкового медичного страхування та пенсійного страхування. Потребують удосконалення та доповнення Закон України «Про страхування» та інші нормативно-правові документи.

По-друге, механізм нагляду та контролю державних органів за страховиками є неефективним та нестабільним. Відсутня якісна система звітності, обліку та розкриття інформації про страхові компанії, що обмежує можливості потенційних інвесторів та страхувальників щодо вибору страхових компаній [52].

По-третє, більшість страхових компаній на страховому ринку України працюють без чіткої стратегії розвитку та бізнес-моделі, а особливості ціноутворення зумовлюють концентровану структуру страхового портфеля, не диверсифікованість продуктів та ризиків страхування. У результаті демпінг страховиків ще більше поглиблює труднощі на страховому ринку.

По-четверте, на страховому ринку відсутні дієві механізми контролю за відповідним розкриттям структури власності страхових компаній, відсутні стандарти та вимоги до ділової репутації власників та осіб, які здійснюють ключові функції у страхових компаніях. Тобто, на ринку працює багато страховиків, кінцеві бенефіціарні власники яких невідомі, тобто не можливо встановити відповідальність у разі доведення компанії до неплатоспроможності [53].

По-п'яте, нерівномірний розподіл страхових компаній по території України. У Києві знаходиться більше третини усіх страхових компаній. У Дніпрі, Харкові та Одесі приблизно стільки ж. Отож, у даних містах

зосереджено 55% усіх страховиків, при цьому, що на весь Західний регіон припадає приблизно 9% страхових компаній.

По-шосте, значна інформаційно-аналітична закритість ринку страхування. Оприлюднення фінансової звітності по страховому ринку відстає у часі, а недосконалі форми обліку призводять до її викривлення, що зумовлює не можливість простеження динаміки розвитку по конкретних видах страхування. Це пов'язано з тим, що деякі показники, які суттєво впливають на фінансовий стан страховика, згідно із законодавством не вносяться до звітності. Відсутні бази даних про недобросовісні страхові компанії, а наявні рейтинги страховиків є недосконалими.

По-сьоме, недосконалий захист прав споживачів у зв'язку із недосконалим розвитком страхових гарантій [54].

По-восьме, недовіра населення до страховиків. На дану негативну тенденцію впливає декілька факторів, найважливішим з яких є низький рівень якості страхових послуг. Тобто, деякі страхові компанії виконують недобросовісно свої функції, переслідуючи мету максимізації прибутку, ухиляться або ж взагалі не виплачують страхових відшкодувань. І через такі страхові компанії виникають сумніви щодо справедливої відповідальності перед страхувальниками [55, с.103].

По-дев'яте, низький рівень проінформованості людей про страхові компанії та наявні страхові продукти, що призводить до низького рівня страхової культури.

По-десяте, низький рівень платоспроможності населення. Фінансова криза та наслідки пандемії Covid-19 позначилися як на доходах населення, так і на фінансових ресурсах суб'єктів господарювання. Це у свою чергу гальмує розвиток страхового ринку України взагалі і страхового ринку, зокрема.

По-одинадцятье, незначні обсяги та недосконалість структури капіталу зумовлює вкрай низькі можливості страховиків покривати великі збитки. Над збільшенням капіталу активно працюють лише близько половини

страховиків, це пов'язано з досить великим терміном, що відведений на проведення капіталізації [54].

По-дванадцяте, відсутність надійних інвестиційних інструментів для довгострокового розміщення коштів страхових резервів. В Україні майже відсутні привабливі для страховиків інвестиційні інструменти довгострокового характеру. Наприклад, облігації внутрішньої державної позики мають незначний термін обігу та поступово втрачають свою привабливість, унаслідок зниження рівня доходності. Здебільшого страховики розміщують страхові резерви на поточних та депозитних банківських рахунках. З цього випливає, що гальмується зростання інвестиційної діяльності самих компаній та позбавляє національну економіку значних обсягів «довгих» грошей, що необхідні для соціально-економічного розвитку країни.

Отже, дослідивши основні проблеми на ринку страхування в Україні, вважаємо, що він має низьку фінансову безпеку. Про це свідчать величина страхових премій у ВВП, знижений рівень поширення страхових послуг, необізнаність населення про наявні та нові страхові продукти, низький рівень платоспроможності населення. До факторів, які негативно впливають на діяльність страховиків належить економічний спад, наслідки пандемії Covid-19, бойові дії на Сході України, відтік капіталу за кордон.

Проблеми, що досі існують на страховому ринку зменшують рівень довіри до страхових компаній та пригнічують їх розвиток.

Проведений SWOT-аналіз продемонстрував, що страховий ринок України є досить неоднорідним, поряд із великою кількістю проблем, в Україні є достатньо можливостей стосовно його подальшого розвитку, що простежуються у позитивні динаміці зростання страхових операцій.

Вважаємо, що основною проблемою на страховому ринку України є проблема захисту прав споживачів, оскільки концептуальні основи захисту прав споживачів в Україні досі розвиваються та потребують якісного доопрацювання.

3.2 Перспективи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Страхові компанії відіграють надзвичайно важливу роль в економічному житті країни. Однак, страховики потрапляють під потенційно негативний вплив ризиків, які можуть загрожувати їх платоспроможності і це у свою чергу породжує негативні наслідки для страхувальників. Саме впевненість споживачів у надійній та платоспроможній страховій компанії є головною засадою розвитку страхового ринку України. Тому, надзвичайно важливе регулювання та нагляд за страховим ринком, адже саме це гарантує впевненість та довіру до страховиків.

Дослідивши основні проблеми, що стоять на шляху розвитку страхового ринку України, варто окреслити майбутнє бачення його розвитку.

А саме, стратегічною ціллю Національного банку у галузі розвитку страхового ринку є підтримка фінансово стійкого, платоспроможного та конкурентного ринку страхування, який гарантуватиме надійний захист прав споживачів та надаватиме страхові послуги відповідно до потреб громадян та економіки країни.

Національний банк України змінюючи модель регулювання страхового ринку враховує основні вимоги законодавства Європейського Союзу та принципи Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS). Також, Національний банк буде активно впроваджувати заходи, що допоможуть пришвидшити процес набуття членства у Міжнародній асоціації органів страхового нагляду, членами якої на сьогоднішній момент є 150 держав, із ціллю покращення виконання своїх функцій, як регулятора страхового ринку.

В основі регулювання та нагляду Національним банком за страховими компаніями лежить ризик-орієнтований підхід. В основі ризик-орієнтованого підходу лежать наступні принципи: «...принцип пропорційності, принцип

раннього виявлення та вчасного реагування, принцип перспективного погляду, принцип професійного судження та правової визначеності»[53].

Отож, із ціллюудосконалення ситуації на ринку страхування в Україні, необхідно вжити такі заходи:

- підвищити капіталізацію страхового ринку України за рахунок коштів іноземних інвесторів;
- держава, у особі органів нагляду за страховою діяльністю, повинна сприяти процесу залучення інвестицій у розвиток страхової галузі, шляхом покращення інвестиційного клімату держави загалом;
- необхідно, щоб страховики підвищили якість надання страхових послуг шляхом застосування інноваційних технологій;
- встановити підвищені вимоги до іноземних страховиків;
- сприяння розвитку страховому ринку з боку державних органів та упорядкування порядку ліцензування діяльності страхових компаній;
- додержання суворих вимог у частині джерел формування зареєстрованого капіталу та контроль за фінансовим становищем засновників [56].
- удосконалити наявну нормативно-правову базу та розробити і впровадити Закони «Про державне регулювання страхової діяльності», «Про страхові підприємства як специфічну форму підприємницької діяльності»
- розпочати процес із впровадження обов'язкового медичного та недержавного пенсійного страхування;
- законодавчо урегулювати діяльність страхових брокерів;

- створити державну систему рейтингування, яка б допомогла проводити правдиву оцінку надійності страховиків та перестраховиків;
- збільшити місткість страхового ринку за рахунок створення об'єднань, пулів, бюро у різних сферах страхування;
- побудова страховиками збалансованого страхового портфеля, поповнення якого має відбуватися, не лише за рахунок клієнтів, а й через перерозподіл клієнтів;
- розширити мережу продажу страхових продуктів, зокрема через активізацію онлайн-продажів страхових полісів;
- забезпечити належний захист та гарантії виплат страхових відшкодувань споживачам страхових послуг;
- удосконалити систему оподаткування страхових компаній з метою зменшення незаконних фінансових схем, щодо виведення капіталу за кордон.
- інтенсифікувати процес розвитку інфраструктури страхового ринку;
- стимулювання із боку державних органів розвитку та популяризації недержавних видів страхування;
- покращити вимоги до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;
- підвищити вимоги до ділової репутації акціонерів та осіб, що виконують основні функції;
- запровадити процедуру оцінювання професійної придатності осіб, що виконують ключові функції у страхових компаніях;
- посилити вимоги до прийнятності активів та оцінювання їх якості, оцінювання резерві, структури капіталу та відповідності вимог, щодо його достатності;

- розробити процедури по яких може відбуватися процес реорганізації або вихід страхової компанії чи перестраховика із страхового ринку України;
- забезпечити відкрити та прозору комунікацію між регуляторними органами та суб'єктами регулювання у процесі прописання регуляторної політики та провадження нагляду за страховим ринком;

Варто зазначити, що Національний банк України очікує, що впровадження нової моделі по регулюванню та нагляду за страховим ринком допоможе досягти таких цілей:

- підвищення ступеня капіталізації, ліквідності та стійкості страховиків;
- посилення конкуренції та диверсифікація страхових продуктів на ринку страхування;
- гарантування високих стандартів захисту прав страхувальників;
- підвищення привабливості страхового ринку для потенційних інвесторів;
- зростання прозорості функціонування страхового ринку України.

Вище перераховані зміни на ринку страхування мають забезпечити зростання довіри споживачів страхових послуг до страхового ринку України та гарантують більш глибоке проникнення на ринок фінансових послуг [53].

Також, сподіваємось, що покращити ситуацію на страховому ринку України допоможе Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 р. Головними завданнями якої є :

- створення дієвої системи гарантування для добровільного накопичувального страхування життя;
- створення прозорих та рівних умов для ведення бізнесу зі страхування життя;

- запровадити систему контролю за кількістю та якістю прийнятих активів, що представлені в резервах страхових компаній;
- впровадити систему міжгалузевого контролю;
- імплементувати тести раннього попередження, що ґрунтуються на системі нагляду за усіма фінансовими установами;
- створити та впровадити механізм виведення страхових компаній страхування життя з ринку.
- підвищити фінансову грамотність людей, шляхом відкриття освітньо-інформаційного центру та створення комунікаційної платформи із основною інформацією про наявні фінансові послуги та основні шляхи, як ними можна користуватися;
- розробити дорожню карту із «Основних принципів страхування», що розроблені Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) та гармонізувати законодавство України до законодавства ЄС, щодо регулювання страхової діяльності із врахуванням особливостей національного ринку;
- внести зміни до вимог до рейтингів фінансової стійкості страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку підтвердження та ініціювати внесення даної вимоги до Податкового кодексу України;
- гарантувати правове регулювання страхових посередників;
- організувати дослідження щодо пошуку чинників розвитку страхового ринку України;

– покращити рівень міжнародної співпраці з іноземними регуляторами (EBA, EIOPA та ESMA) у сфері обміну інформацією [57].

Отже, дана стратегія передбачає проведення реформ у всіх сегментах страхового та фінансового сектора, втіливши яку, ми зможемо побудувати стійкий, конкурентоспроможний, прозорий, високотехнологічний фінансовий сектор, який стане поштовхом для стійкого розвитку національної економіки та допоможе покращити добробут громадян.

Також, дослідивши основні тенденції розвитку страхового ринку України, як важливої складової фінансової системи прийшли до висновку, що ринок страхування в Україні досі не виконує повною мірою своєї ролі на противагу більшості розвинених ринків країн світу, де страховий ринок є основним атрибутом та важливим фактором стимулювання економіки.

Висновки до розділу 3

Отже, на страховому ринку України досі існує чимало проблем у частині фінансової безпеки страховиків. Дослідивши основні проблеми на ринку страхування в Україні, вважаємо, що він має низьку фінансову безпеку. Про це свідчать величина страхових премій у ВВП, знижений рівень поширення страхових послуг, необізнаність населення про наявні та нові страхові продукти. Негативний вплив на діяльність страхових компаній чинить економічний спад, наслідки пандемії Covid-19, відтік капіталу за кордон.

Проведений SWOT-аналіз показав, що страховий ринок України є досить неоднорідним, поряд із великою кількістю проблем, в Україні є достатньо можливостей стосовно його подальшого розвитку, що простежуються у позитивні динаміці зростання страхових операцій.

Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 р. передбачає, що проведення реформ у всіх сегментах страхового та фінансового сектора допоможе побудувати конкурентоспроможний, прозорий та стійкий

фінансовий сектор, який стане рушієм стійкого розвитку економіки та допоможе покращити добробут населення.

Також, дослідивши основні тенденції розвитку страхового ринку України, розуміємо, що наявна велика кількість перспективних напрямків розвитку і шляхів по яких повинен рухатися страховий ринок України, однак страховий ринок України досі не виконує повною мірою своєї ролі на противагу більшості розвинених ринків країн світу.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідивши різні підходи до тлумачення фінансової безпеки суб'єкта господарювання нами було запропоноване власне тлумачення.

Визначено практичні рекомендації, що мають на меті підвищення рівня фінансової безпеки страхового ринку та страхової компанії зокрема у частині надання страхових послуг за рахунок створення сприятливого середовища та відновлення довіри споживачів страхових послуг до страхової галузі.

Зокрема, було отримано такі результати:

1. Проаналізувавши наукові підходи до визначення поняття «безпеки», ми розуміємо, що економічна безпека є найважливішою ознакою економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати розвиток національної економіки у стабільний спосіб та відстоювати національні інтереси.

Фінансова безпека виступає одним з основних елементів економічної безпеки держави і забезпечує захист інтересів її держави у фінансовій сфері, що гарантує здатність держави ефективно формувати, захищати від надмірного знецінення та правильного використання фінансових ресурсів України з метою гарантування її ефективного соціального та економічного розвитку, задовільного обслуговування фінансових зобов'язань.

Основною метою фінансової безпеки суб'єкта господарювання є забезпечення фінансової рівноваги та стабільності найважливіших фінансових показників із дієвим використанням заходів, прийомів та методів щодо забезпечення сталого розвитку та зростання суб'єкта господарювання.

2. Проаналізувавши фінансові показники страхового ринку України за 2016-2020 рр. простежуємо тенденцію зменшення загальної кількості страхових компаній, однак відбулося зростання валових страхових премій, валових страхових виплат та страхових резервів. Тому, вважаємо, що страховим компаніям необхідно відповідально ставитися до своєї фінансової

безпеки, справедливо оцінювати непередбачувані події та формувати страхові резерви на випадок погіршення фінансового стану.

Щодо страхового портфеля то у економічній літературі зустрічаємо різні наукові трактування даного поняття. Негативні наслідки COVID -19 негативно вплинули на економіку країни загалом та на страхові компанії зокрема, «СК «ПРОВІДНА» вдалося не втратити лідируючі позиції. При цьому, СК «ПРОВІДНА» продовжила успішне втілення стратегії, що направлена на нарощування портфеля добровільних видів страхування та розроблення інноваційних страхових продуктів.

3. Дослідивши основні проблеми на ринку страхування в Україні, вважаємо, що він має низьку фінансову безпеку. Про це свідчать частка страхових премій щодо ВВП, низький рівень поширення страхових послуг, необізнаність населення про наявні та нові страхові продукти, низький рівень платоспроможності населення. При цьому, проблеми, що досі існують на страховому ринку зменшують рівень довіри до страхових компаній та пригнічують їх розвиток.

Проведений SWOT-аналіз продемонстрував, що страховий ринок України поряд із великою кількістю проблем має достатньо можливостей стосовно його подальшого розвитку, що простежуються у позитивній динаміці зростання страхових операцій та потенційних можливостях розвитку страхового ринку. Також, важливою проблемою на страховому ринку України є проблема захисту прав споживачів, оскільки концептуальні основи захисту прав споживачів в Україні досі розвиваються та потребують якісного доопрацювання.

Поділяємо думку із розробниками стратегії розвитку фінансового сектора до 2025 р., за такими основними напрямками: створення прозорих та рівних умов для усіх учасників страхового ринку України, підвищення фінансової грамотності людей, шляхом відкриття освітньо-інформаційного центру та створення комунікаційної платформи із основною інформацією про фінансові послуги, зміцнення фінансової стабільності, сприяння розвитку

національної економіки та її макроекономічному росту, стрімкий розвиток фінансових ринків.

Практичне втілення запропонованих вище рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки страхового ринку України сприятиме зростанню фінансової стабільності держави загалом, допоможе покращити страхову культуру, гарантує фінансову стабільність та страхове забезпечення громадян, а у цілому призведе до фінансової безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шаваев А. Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики. Москва: Инфра-М, 1995. 223 с.
2. Драч Л. В., Квасовський О. Р. Фінансова безпека підприємства в системі національної безпеки України. *Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки: збірник тез Всеукр. наук.-практ. конф., 25 травня 2016р., Тернопіль. Тернопіль: ВЦ "Вектор", 2016. С. 61-64.*
3. Василенко В. А., Мельник І. Е. Операционное и ситуационное управление в системе менеджмента. М.: МГИУ, 2012. 530 с.
4. Ліпкан В. А., Діордіца І. В. Національна безпека України: кримінально-правова охорона: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2015. 292 с.
5. Борисенко З. М. Основи конкурентної політики: Підручник. Київ: Таксон, 2004. 704 с.
6. Ніжник Н. Р., Ситнік Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навч. посіб. Українська Академія державного управління при Президентові України; Академія державної податкової служби України. – К.: Преса України, 2010. 304 с.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2001. 309 с.
8. Дзьобань О. П. Національна безпека в суспільствах транзитивного типу. Х.: НАУ ім. М. Є. Жуковського, 2009. 292 с.
9. Крутов В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємств в Україні. К.: «Фенікс», 2008. 406 с.

10. Іванюта Г. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2013. 256 с.
11. Кириченко О. А., Кім Ю. Г. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці. *Актуальні питання економіки*. 2008. № 12. С. 128-132.
12. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. К: УБС НБУ, 2014. Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831 с.
13. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.
14. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси. Підручник Київ: Знання, 2008. 611 с.
15. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4 (166). С. 123-131.
16. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2, С. 241-251.
17. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью. Киев: Эльга, Ника-Центр. 2004. 784 с.
18. Куцик В. І. Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 214. С. 250-255.
19. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127-129.
20. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. № 1 (53). С. 77-80.

21. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Львів: ЛБІНБУ. 2004. 195 с.
22. Чібісова І. В., Івашина Є. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. Київ. 2011. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/ppci/2011_31/Chibis.
23. Сусіденко В.Т., Сусіденко О.В. Побудова системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 39–43.
24. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків. Тернопіль: Економічна думка. Карт-бланш. 2002. 570 с.
25. Podstawy ubezpieczeń tom I – mechanizmy i funkcje. red. J. Monkiewicz. Poltext, Warszawa. 2000. 390 s.
26. Williams C. A., Smith Jr., M. L., Young P. C. Zarządzanie ryzykiem a ubezpieczenia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 2002, s. 28.
27. Kowalewski E. Wprowadzenie do teorii ryzyka ubezpieczeniowego. Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej. Praca zbiorowa pod redakcją A. Wąsiewicza. Bydgoszcz: Branta. 1994. С. 21 -37.
28. Ubezpieczenia majątkowe. Wydanie IV uzupełnione aneksem Praca zbiorowa pod redakcją prof. dr Witolda Warkało. Warszawa: PWE, 1971. С. 36.
29. Аскарова Р. Ш. Управление активами и пассивами страховой организации. *Страховое дело*. 2002. № 10. С. 39 – 47.
30. Кириллова Н. В. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний. *Страховое дело*. 2001. № 3. С. 17 – 22.
31. Kulp C. Casualty Insurance. NY: Ronald Press, 1968. 1028 p.
32. Воротнев А. С. Финансовая безопасность государства: проблема управления рисками. СПб.: ИВСЕН, Знание. 2006. 216 с.
33. Кондратенко Д. В. Регулювання страхової діяльності на основі оцінки ризиків. Препринт. Харків: ХДТУБА. 2006. 19 с.

34. Sandomero A. Financial Risk Management by Insurers: An analysis of the Process. The journal of Risk and Insurance. 1997. № 64. P. 36 – 52
35. CEIOPS DOC-03/05 «Answers to the European Commission on the ‘first wave’ of Calls for Advice in the framework of the Solvency II» project . 2005. 40 p.
36. Мазаракі А. А. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку: монографія. К.: КНТЕУ. 2007. 460 с.
37. Річні звіти ПРАТ «СК «ПРОВІДНА». URL: <https://www.providna.ua/company/richni-zviti>
38. Волосович С.В., Детермінанти страхування фінансових ризиків суб'єктів господарювання в Україні. Взаємодія банків та інших фінансових установ з підприємствами: теорія, методика і практична реальність: монографія за заг. ред. Л.І. Катан та Н.І. Демчук. Дніпро: Пороги, 2018. 460с
39. Навороцький Д.А. Формування страхового ринку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук. Інститут економічного прогнозування НАНУ. К. 2005. 16 с.
40. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 р. URL: http://ufu.org.ua/files/stat/SK_info2019.pdf
41. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>
42. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
43. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 04.10.2001 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/357-16>.
44. Рейтман Л. И. Страхование дело. М.: Банк и биржевой науч.-консульт. центр 1992. 524 с.
45. Яшина Н. М. Теория формирования страхового портфеля. URL: http://miir.ru/e107_plugins/library/books/bib0013.pdf. – 2006.
46. Журавлев Ю.М. Словарь-справочник терминов по страхованию и перестрахованию. М.: Анкил, 1994. 180 с.

47. Баранов А. Л. Нові підходи до визначення поняття «відбір ризиків». URL: http://www.nbuu.gov.ua /portal/soc_gum/nie/2010_3/007-013.pdf
48. Підсумки роботи страхової компанії «ПРОВІДНА» за 12 місяців 2020 р. URL: <https://www.providna.ua/news/post/strakhova-kompaniya-providna-pidbila-pidsumki-roboti-za-12-misyaciv-2020-roku-chistii-pributok-sklav-93-8-mln-grn>
49. Попова Ю. М. Вплив європейської інтеграції на розвиток ринку страхових послуг в Україні. *Науковий вісник. Економіка і регіон*. Полтава. 2016. № 2 (57). С. 95-100.
50. Сова О.Ю. Проблеми та перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні. *Наука й економіка*. 2015. № 1 (37). с. 42-48.
51. Козьменко О. В., ВасильєваТ. А.Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія. Суми : Університетська книга. 2011. 388 с.
52. Ботвіна Н.О. Формування страхового ринку в Україні: реалії та проблеми сьогодення. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29. № 4. С. 132—137.
53. Національний банк України. Біла книга. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. Київ, квітень 2020. URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4
54. Шірінян Л. В. Актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України в сучасних умовах. *Формування ринкових відносин в Україні* : збірник наукових праць. Київ, 2016. № 1 (176). С. 30-34.
55. Панчук Д.В. Проблеми майнового страхування в Україні. Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків: збірник студентських наукових праць. Тернопіль, ТНЕУ: 2018. с. 100-104.
56. Бочкарьова Т.О., Журавка О. С. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 6(1). С. 57-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_6%281%29_13

57. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 р. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf